

**НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ
УЧЕНИКА СА ПЕРВАЗИВНИМ РАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈИМА**

IV НИВО ОБРАЗОВАЊА

САДРЖАЈ

УВОД	2
НАСТАВНИ ПЛАН.....	3
НАСТАВНИ ПРОГРАМ.....	4
- ГОВОР И КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЈЕШТИНЕ.....	5
- ПОЗНАВАЊЕ ОКОЛИНЕ.....	13
- ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ.....	20
- ВЈЕШТИНЕ И СТВАРАЛАШТВО.....	28
- БРИГА О СЕБИ И СОЦИЈАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ.....	38
- ДОМАЋИНСТВО.....	44
- МАНУФАКТУРА/ЗЕМЉОРАДЊА.....	52
- ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ.....	65

УВОД

Четврти ниво је завршна трогодишња функционална цјелина у образовању ученика са первазивним развојним поремећајима те се реализује искључиво у специјализованим установама за образовање и васпитање ученика са сметњама у развоју. За његову реализацију неопходни су строго контролисани услови, стручан кадар и добра материјално техничка подршка.

Настава се организује у петодневној радној седмици водећи рачуна о оптималном оптерећењу ученика од 26 часова седмично.

Наставни план и програм четвртог нивоа је усмјерен на активности самозбрињавања, укључивања у заједницу и радног васпитања.

Циљ је функционално оспособљавање за што самосталнији живот лица са первазивним развојним поремећајима.

Наставни план четвртог нивоа структуисан је, као и током претходна три нивоа, кроз предметна подручја. Већина ученика је током деветогодишњег школовања достигла завршни плато и физиолошку границу цјеловитог развоја преосталих способности те се активности наставног плана четвртог нивоа у већини предметних подручја усмјеравају на понављање, увјежбавање, оснаживање и учвршћивање навика и знања која су стечена током претходног школовања.

Два нова предметна подручја у четвртом нивоу: *домаћинство* и *мануфактура/земљорадња*, садржајно представљају активности увјежбавања свакодневних практичних животних вјештина и радно-окупационих активности. Оба предметна подручја унапређују функционалне способности ученика и доприносе развоју радних навика и самопоуздању ученика. Поред практичних вјештина, ученици ће стећи и одређена теоријска знања која се односе на називе апарата, алата и машина, елементарна знања о заштити у домаћинству, карактеристике материјала са којима раде и др.

Приликом избора опција радионице радног васпитања треба узети у обзир специфичне способности ученика, њихове жеље и аспирације те ресурсе и могућности установе да предвиђене активности реализује на адекватан начин.

НАСТАВНИ ПЛАН

Бр.	ПРЕДМЕТНА ПОДРУЧЈА	IV НИВО	
		I	II III година
		нед.	год.
1.	Говор и комуникацијске вјештине	2	72
2.	Познавање околине	2	72
3.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
4.	Вјештине и стваралаштво	2	72
5.	Брига о себи и социјалне вјештине	2	72
6.	Домаћинство	4	144
7.	Земљорадња* /цвјећарство, ратарство, воћарство/	10	360
	Мануфактура* /текстилство, столарство, грнчарство/		
8.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
	УКУПНО	26	936

* Предметна подручја *Земљорадња* и *Мануфактура* изучавају се у укупном фонду од 10 часова седмично, односно 360 часова годишње, а школе према интересима ученика и материјално- техничким могућностима одређују заступљеност сваког од наведених предметних подручја.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

Наставни програм је изложен кроз предметна подручја:

- Говор и комуникацијске вјештине
- Познавање околине
- Физичко и здравствено васпитање
- Вјештине и стваралаштво
- Брига о себи и социјалне вјештине
- Домаћинство
- Земљорадња/мануфактура
- Васпитни рад у одјељењској заједници

ГОВОР И КОМУНИКАЦИЈСКЕ ВЈЕШТИНЕ

Предметно подручје *Говор и комуникацијске вјештине* усмјерено је на једну од кључних области развоја ученика са первазивним сметњама. Човјека као социјално биће карактерише могућност успостављања комуникације и интеракције са другима. Развијање говора и вјештине комуникације код ученика је основни предуслов успјешног праћења наставе и функционисања у заједници. С обзиром на изражена одступања у овој сфери развоја код ученика са первазивним сметњама и да говор и комуникација представљају основ за сва друга предметна подручја.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова		Седмични фонд часова	
Прва година	72	Прва година	2
Друга година	72	Друга година	2
Трећа година	72	Трећа година	2

Општи циљ

Цјелокупни развој личности ученика кроз развој спонтаног говора, правилног изражавања и усвајања правила писмене комуникације (описмењавање).

Посебни циљеви

- Развијање способности (не)структуриране комуникације и интеракције са другима
- Овладавање граматиком матерњег језика
- Усвајање правописних правила
- Читање и разумијевање домаће књижевности

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/ способностима ученика			
Одговара на питања <i>ко, шта, кад, гдје, како и зашто</i>	Вербално или показивањем одговара на питања <i>ко/шта</i> (ако одговоре бира са картица, избор је 4+ слика).	Вербално или показивањем одговара на питања <i>кад/гдје</i> (ако одговоре бира са картица, избор је 4+ слика).	Вербално или показивањем одговара на питања <i>како/зашто</i> (ако одговоре бира са картица, избор је 4+ слика).	
Поставља питања	Уз навођење поставља једноставнија питања вербално или невербално (ААК)	Поставља питања вербално или невербално (ААК) уз вербално или сликовно навођење	Самостално поставља питања вербално или невербално (ААК)	
Учествује у разговору	Уз навођење описује шта ради, одговара на питања, користи пригодне фразе	Самостално описује шта ради, уз навођење поставља питања	Самостално описује шта ради, поставља и одговара на питања, слуша саговорника	
Прати причу другара из одјељења и поставља питања	Усмјерава поглед и краткотрајно прати излагање друга из одјељења	Уз помоћ и навођење поставља другу питање	Самостално поставља другу питање	
Представља се (писмено или усмено)	Самостално наводи личне податке (име, адреса, породица, школа, узраст и сл.)	Уз навођење наводи преференције (хобији, кућни љубимци, музика, филмови, спорт и сл.)	Самостално наводи преференције (хобији, кућни љубимци, музика, филмови, спорт и сл.)	
Разговара у интеракцијским односима наставник-ученик о конкретној теми (празник, хоби, умјетност, спорт)	У интеракцијским разговорима излагања су испрекидана (неповезана).	У интеракцијским разговорима излагања су повезана уз вербално навођење.	У интеракцијским разговорима излагања су повезана. Учествује у разговорима.	
Препричава догађај	Уз подстицај и подпитања препричава догађај, често аграматично (мијеша замјенице, глаголска времена).	Уз подстицај и подпитања препричава догађај углавном тачно и разумљиво.	Самостално се изражава и препричава догађај у неколико реченица јасног садржаја.	
Издваја именовано на слици или конкретан предмет	Уз помоћ издваја именовану слику или предмет из мање групе понуђених	Самостално издваја именовану слику или предмет из мање групе понуђених	Самостално или уз навођење издваја именовану слику или предмет из мање или веће групе понуђених	

Усваја нове ријечи	Уз навођење усваја нове ријечи	Самостално усваја нове ријечи	Сам или уз помоћ усваја и употребљава нове ријечи
Пише и разумије просто-проширену реченицу	Пише просто-проширену реченицу на основу дате слике и навођење	Пише просто-проширену реченицу уз вербално подстицање	Зна шта је просто-проширена реченица. Наводи примјере.
Препознаје заједничке и властите именице	Проналази именицу у тексту уз помоћ	Проналази самостално именице у тексту, уз навођење одређује да ли су заједничке или властите	Самостално проналази именице у тексту и одређује да ли су заједничке или властите
Користи једнину и множину именица	Именује предмете и бића женског рода у једнини и множини (а/е).	Именује предмете и бића мушког рода у једнини и множини (сугл./и).	Именује предмете и бића са осталим облицима множине, збирне именице.
Идентификује и пише градивне именице	Уз навођење у тексту издваја градивне именице (нпр. камен, пијесак, дрво, гвожђе, вода, брашно, со, уље, маст)	Самостално у тексту издваја градивне именице	Сам или уз навођење пише у тексту градивне именице гдје је потребно
Идентификује глаголе који означавају радњу, стање или збивање	Сам или уз навођење одређује глаголе који означавају радњу (кува, трчи, пише)	Сам или уз навођење одређује глаголе који означавају збивање (грмити, сњежити)	Сам или уз навођење одређује глаголе који означавају стање (жути, опада, сиједи)
Користи личне и присвојне замјенице	Користи исправно личне и присвојне замјенице за прво и друго лице једнине	Користи исправно личне и присвојне замјенице за сва лица једнине	Користи исправно личне и присвојне замјенице за сва лица множине
Користи адекватно глаголско вријеме за сва лица једнине и множине	Самостално разликује садашње, прошло и будуће вријеме и сходно томе мијења глагол у првом лицу једнине	Мијења глагол кроз времена (презент, перфект и футур) и сва лица једнине и множине уз навођење	Самостално мијења глагол кроз времена (презент, перфект и футур) и сва лица једнине и множине
Правилно употребљава падеже	Падеже употребљава уз помоћ.	Падеже употребљава уз навођење.	Самостално правилно употребљава падеже
Употребљава и компарира придјеве	Пребацује ријеч из позитива у компаратив, одговара какво је нешто (сликовно или вербално)	Пребацује ријеч из компаратива у супрелатив, одређује придјеве у реченици	Компарира придјев њему познатих ријечи, додаје придјеве уз дату именицу

Разликује врсте придјева (описни, присвојни и градивни)	Сам или уз навођење налази описне придјеве (какво је нешто)	Сам или уз навођење налази присвојне придјеве (чије је нешто)	Сам или уз навођење налази градивне придјеве (од чега је нешто)
Разликује прилошке одредбе	Уз навођење разликује прилошке одредбе за вријеме (кад – јуче) и мјесто (гдје – у шуми)	Уз навођење разликује прилошке одредбе за вријеме, мјесто и начин (како – лагано)	Самостално или уз вербално подсјећање разликује прилошке одредбе за вријеме, мјесто и начин
Идентификује синониме	Уз навођење спарује парове ријечи истог значења а различитог облика	Уз навођење наводи или показује неколико парова синонима	Самостално наводи или показује неколико парова синонима
Идентификује хомониме	Уз навођење спарује парове ријечи истог облика а различитог значења	Уз навођење наводи или показује неколико парова хомонима	Самостално наводи или показује неколико парова хомонима
Идентификује антониме	Уз навођење спарује парове ријечи супротног значења	Уз навођење наводи или показује неколико парова антонима	Самостално наводи или показује неколико парова антонима
Одређује ријечи умањеног и увећаног значења	Уз навођење налази у краћем тексту ријечи умањеног или увећаног значења (жабица, жабетина)	Самостално налази у краћем тексту ријечи умањеног или увећаног значења (жабица, жабетина)	Сам или уз помоћ наводи за дату ријеч умањени и увећани облик (крава: кравича, краветина)
Одређује функцију ријечи у реченици (субјекат, предикат, објекат)	Субјекат и предикат одређује уз физичко вођење и помоћу питања.	Субјекат, предикат и објекат одређује помоћу питања.	Уочава радњу, вршиоца радње и над чим се извршава радња.
Разликује врсте и облике реченица	Сам или уз навођење разликује изјавне, упитне и узвичне реченице	Уз навођење разликује потврдни и одрични облик реченице („Тата је цијепао дрва“, „Тата није цијепао дрва“)	Самостално разликује потврдни и одрични облик реченице, ставља дату реченицу у потврдни или одрични облик
Преписује текст	Преписује краћи текст с грешкама (понавља исту ријеч/реченицу, прескаче дио текста, не зна прећи у нови ред итд.).	Преписује текст са табле или папира уз повремене и мање грешке (испуштено слово, знак интерпункције).	Успјешно преписује краћи текст са табле или папира, провјерава написано и сам се по потреби коригује.

Пише по диктату реченице	Пише краће реченице које му се више пута понављају. Заборавља написати поједине ријечи, знакове интерпункције, велико слово.	Пише реченице без понављања текста. Зна тражити помоћ и појашњење. Повремено гријеши приликом писања.	Пажљиво слуша, памти и записује речено. Могуће грешке које на упуту наставника често сам уочава и исправља.
Пише велико почетно слово: држава, становници, називи улица, празници	Правилно пише имена људи, географских појмова и наслова самостално и/или преписивањем	Уз навођење пише називе држава, становника, улица и празника	Самостално пише називе држава, становника, улица и празника
Пише вишечлана географска имена	Пише уз навођење вишечлана имена великим словима (Бања Лука, Велика Британија, Велика Морава)	Пише уз навођење вишечлана имена великим и малим словом (Стара планина, Шар планина, Палићко језеро)	Самостално или уз вербално подсјећање пише називе вишечланих географских имена великим словима или великим и малим словом
Пише присвојне придјеве од властитих именица великим или малим словом	Пише великом словом присвојне придјеве од личних имена људи (Бранко-во, Урош-ев, Мариј-ин) сам или уз навођење	Уз навођење пише малим словом придјеве који завршавају на – чки, -шки, -ски (добој-ски, лакта-шки, бањалу-чки)	Сам или уз вербално подјећање пише присвојне придјеве од властитих именица великим или малим словом
Пише управни говор (наводи туђе ријечи)	На написани текст уз навођење ставља наводнике или црте	Уз навођење пише тј. наводи туђе ријечи како су изговорене и ставља наводнике или црте	Сам или уз вербално подјећање пише тј. наводи туђе ријечи како су изговорене и ставља наводнике или црте
Пише бројеве	Пише словима бројеве (основне и редне) по диктату	Пише вишечлане бројеве, датум рођења уз навођење	Самостално пише бројеве, датум рођења
Пише или не пише Ј у ријечима	Не пише слово Ј (доиста, виолина, био) или прецртава нетачно уз навођење	Пише слово Ј (дијалог, дијета, моји) или прецртава нетачно уз навођење	Уз вербалну помоћ пише Ј (пише између О и И, не пише између И и О)
Пише текст у стрипу са сликама и празним облачићима	Лијепи написан текст у прави облачић у стрипу	Уз навођење пише текст у облачићима стрипа	Сам или уз вербални подстицај пише текст
Усавршава технике писања, пише честитке, захвалнице, позивнице	Технику писања потребно константно кориговати уз физичко навођење.	Приликом писања потребна повремена корекција.	Правилно и уредно пише.

Допуњава ријечи и реченице	Допуњава краћи дио ријечи или реченице уз помоћне илустрације	Допуњава ријечи и реченице на основу примјера	Самостално допуњава ријечи и реченице тако да чине смислену цјелину
Одговара на питања о књижевном дјелу	Зна прочитати и рећи која је врста дјела, ко је аутор, који је наслов и сл.	Уз помоћ идентификује главне и споредне ликове, радњу.	Одговара на питања о мјесту, времену радње, шта је било на почетку, шта на крају.
Прича на основу слике	Разговара (прича) о слици на којој је приказана једна радња	На слици с више радњи именује радње, описује	Прича о радњама на слици, тражи везе, узроке, последице
Препричава приче	Препричава приче помоћу илустрација и уз подршку.	Препричава приче помоћу илустрација.	Препричава приче након читања.
Рецитује пјесме	Рецитује пјесме уз погрешке.	Рецитује пјесме правилно.	Исправно и изражајно рецитује пјесме.
Разликује књижевне облике	Разликује поезију од прозе, препознаје драмски текст	Уз навођење разликује причу, басну, бајку и/или народне умотворине	Самостално разликује причу, басну, бајку и/или народне умотворине
Чита и разумије текст	Чита текст од неколико реченица. Уз помоћ и понуђене сликовне одговоре одговара углавном тачно.	Чита текст од неколико реченица. Уз помоћ одговара углавном тачно на постављена питања.	Течно чита текстове различите дужине. Успјешно одговара на питања везана за прочитано.
Слуша књижевна дјела	Слуша поезију и прозу у аудио-визуелном формату сам или уз навођење	Слуша поезију и прозу коју читају наставник или вршњаци уз навођење	Самостално слуша поезију и прозу коју читају наставник или вршњаци
Чита по улогама	Своју улогу чита уз помоћ, не прати сам кад је његов ред	Своју улогу чита уз напомену	Самостално чита по улогама, прати свој ред
Даје наслов причи, на основу наслову смишља неколика реченица	На основу понуђеног бира наслов за причу или пише / говори неколико реченица на основу наслова уз навођење	Даје наслов причи или пише / говори неколико реченица на основу наслова помоћу вербалних упута.	Сам именује причу или пише / говори неколико реченица на основу наслова
Гледа и препричава цртани филм или позоришну представу	Прати цртани филм или позоришну представу.	Именује ликове.	Препричава садржај уз помоћ питања.

Препоручени садржаји/активности

Развијање способности (не)структуриране комуникације и интеракције са другима

- Кориштење различитих метода комуникације нпр. PECS (Picture Exchange Communication System), комуникатори и сл
- Кориштење замјеница, објеката, сложенијих ријечи у конверзацији
- Спајање простих реченица у сложену кориштењем везника
- Одговарање на питања „Ко, шта, гдје, кад, како, зашто“
- Потицање на постављање питања у комуникацији
- Развијање дијалогске форме, комуникације у конкретним ситуацијама

Овладавање граматиком матерњег језика

- Обрађивање заједничких и властитих именица у пјесми „Именице“, Јуре Каракаш
- Одређивање синонима у пјесмама „По два имена“, Душан Радовић, Никола Дреновац
- Одређивање антонима (супротности) по налогу или спаривањем слика (велико-мало, глатко-храпаво и сл.)
- Препознавање вршиоца радње (са или без познавања самог појма субјекат)
- Препознавање радње, објекта, прилошких одредби за вријеме и мјесто
- Описивање предмета (кориштење различитих облика придјева)
- Допуњавање реченице исправним глаголским временима : „Ја сам јутрос (устати)“, „Сад (сједити) на часу“, „Сутра ћу (идем) у село“
- Допуњавање реченице наставцима о/ла за прошло вријеме описујући слике у трећем лицу једнине и наставцима ли/ле/ла за прошло вријеме у трећем лицу множине (он је јуче кувао, она је јуче кувала, они су јуче кували, оне су јуче кувале)

Усвајање правописних правила

- Писање великог почетног слова (лична имена, географски називи, умјетничка дјела итд.) сам или имитацијом
- Препознавање назива држава и становника (велико почетно слово) у пјесми „Поздрав“ Стево Пуповац
- Писање управног говора у тексту „Босоноги и небо“ Бранислав Црнчевић
- Писање присвојних придјева властитих именица великим и малим словом
- Писање гласа Ј и препознавање гдје је сувишан нпр. биЈо (сам или уз навођење)
- Писање бројева (датуми, сатница и сл.) по моделу, диктату или самостално

Читање и разумијевање домаће књижевности

- Читање драмских текстова, нпр. „Зашто он вежба“ Душко Радовић
- Читање и разумијевање прича и пјесама: „Друг другу“ Драган Лукић; „Плави зец“ Душан Радовић; „Мјесец и његова бака“ Бранко Ћопић, „Велика песма о једном малом јагњету“ Добрица Ерић, „Пијетао и мачак“ Бранко Ћопић
- Читање народних умотворина: „Јеленче“ народна пјесма; „Најбоље задужбине“ /Св.Сава народна прича; „Пепељуга“, „Наджњева се момак и дјевојка“, народна пјесма, „Клин-чорба“, народна прича, „Чардак ни на небу ни на земљи“, српска народна бајка)

- Читање и разумијевање поезије изабраних дјела Десанке Максимовић, Љубивоја Ршумовића, Душка Радовића, Јована Јовановића Змаја, Мирослава Антића итд.
- Посматрање и слушање приче „Јежева кућица“ Бранко Ћопић

Упутства наставнику

- Будући да се током четвртог нивоа углавном ради на развијању комуникацијских способности различитих форми, посебну пажњу посветити истрајности у правилности изражавања ученика (правилан говор, правилно изражавање и комуникација) и подстицања спонтане комуникације.
- Како је на основу посебних циљева дефинисана широка лепеза исхода, наставник може крајње флексибилно планирати наставне садржаје. Најважније је вођење рачуна о индивидуалним способностима ученика, те сходно томе поједине наставне садржаје диференцирати и прилагођавати ученицима. Од понуђених исхода наставник може бирати оне које ће реализовати сходно структури ученика у разреду и према индивидуалним способностима. Пресудну улогу може имати креативност и довитљивост наставника.
- Без обзира на степен функционалности и (не)вербалност ученика, наставити са кориштењем што више визуелних помагала – слика, које илуструју распоред, очекивано понашање, кратке приче, симболе за формирање реченица итд. Аугментативна и алтернативна комуникација су свакодневни алати за савладавање исхода како овог, тако и других наставних подручја. Под ААК подразумева се сва врста комуникације осим оралне – гестови, комуницирање преко слика, таблица, посебних уређаја за комуникацију, специјализованих апликација на компјутерима и телефонима.

Напомена: Исходи и садржаји четвртог нивоа су сложенији, јер ученику нуде и компликованије садржаје који су адекватни узрасту и потребама појединих ученика (нпр. ученика који су завршили редовну основну школу). Посебни циљеви и исходи који из њих проистичу (из прва три нивоа), се ради уштеде простора не понављају у табелама за четврти ниво, али ако они нису испуњени, а ученик похађа четврти ниво, уврстити их у индивидуални образовни план!

ПОЗНАВАЊЕ ОКОЛИНЕ

Предметно подручје *Познавање околине* обједињује појмове, појаве и односе у окружењу на начин прилагођен специфичностима дјеце са первазивним сметњама. Оно омогућава упознавање природних појава и друштвених ситуација у којима се одвија свакодневни живот у непосредној околини. На адекватан начин приближава основна знања о околини, појмове из околине класификује и објашњава, те развија радозналост код дјеце. Разумијевање и схваћање просторних и временских релација, те упоређивање односа у природи омогућава бољу интеграцију у друштво и утиче на опште функционисање дјеце. *Познавање околине* представља и основу за цјелокупан развој и усвајање садржаја из других предметних подручја.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова:

Прва година	72
Друга година	72
Трећа година	72

Седмични фонд часова:

Прва година	2
Друга година	2
Трећа година	2

Општи циљ

Цјелокупни развој ученика кроз упознавање природних и друштвених појава, и усвајање временске и просторне оријентације.

Посебни циљеви

- Учење о људском тијелу
- Усвајање појмова о друштвеним појавама (породица, занимања)
- Развијање просторне и временске оријентације
- Препознавање својстава живе и неживе природе
- Развијање сазнајних способности (огледи)

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/ способностима ученика			
Познаје дијелове људског тијела и идентификује основне органе тијела (срце, плућа, мозак, бубрези, органи чула итд.)	Идентификује на слици или моделу унутрашње органе и кости уз навођење.	Идентификује чула, повезује их са надражајима и идентификује унутрашње органе уз навођење.	Самостално идентификује на слици или моделу унутрашње органе и кости те разликује и показује органе чула.	
Уочава животни циклус човјека	Слаже слике циклуса у исправан низ (беба, дјечак, младић, човјек, старац) уз навођење	Самостално слаже слике циклуса у исправан низ (беба, дјечак, младић, човјек, старац)	Идентификује промјене људског организма кроз одрастање и старење	
Разликује људе по полу и узрасту	Показује и/или именује на сликама људе по полу или узрасту уз навођење или самостално.	Разликује уз навођење људе по оба критеријума (дјечак/дјевојчица, мушкарац/жена, старац/старица)	Самостално разликује људе по оба критеријума (дјечак/дјевојчица, мушкарац/жена, старац/старица)	
Разумије породичне односе у широј породици	Уз навођење прави породично стабло и лијепи фотографије чланова своје шире породице (стриц, стрина, ујак, ујна, тетка, тетак итд.)	Самостално прави породично стабло и уочава више генерација у својој породици	Примјењује концепте дијететичког родитеља, брат-сестра не само на себе (нпр. у поређењу оца и дједа, тетке и мајке)	
Идентификује и разликује производне и услужне дјелатности	Показује именовано занимање (нпр. сточар, воћар, фризер, пекар) самостално	Уз навођење идентификује и разликује дјелатности према томе да ли нуде услугу или производ.	Самостално идентификује и разликује дјелатности према томе да ли нуде услугу или производ	
Разликује мјеста на којим живе људи	На сликама разликује сеоска и градска насеља	Разликује равничарска и планинска села, градове и велеградове	Идентификује мјесто у којем живи по врсти насеља, зна назив свог мјеста, мјештана	
Показује пут од куће до школе	Сам или уз помоћ препознаје важне објекте на путу до школе (мост, зграде, парк, јавне установе и сл.)	Уз навођење црта или показује на карти пут до школе	Самостално црта или показује на карти пут до школе	

Користи глобус и карту	Уз навођење показује водене површине и земљане површине (континенте) према боји и рељефу	Сам показује водене и земљане површине, проналази Европу	Проналази на карти или глобусу своју земљу, прати прстом границе сам или уз помоћ
Познаје концепт државе	Уз помоћ на карти показује своју државу	Самостално показује своју државу, набраја неколико градова	Зна име државе, главни град, релацију дом-град-држава-континент
Именује и/или препознаје све дијелове дана	Повезује активност и доба дана самостално или уз навођење	Уз навођење именује или препознаје све дијелове дана (поноћ, зора, послеподне, пријеподне)	Самостално именује или препознаје све дијелове дана (поноћ, зора, послеподне, пријеподне)
Црта сат	Црта казаљке и бројеве према шаблону уз навођење	Црта сат према моделу (копира)	Самостално црта сат
Користи сат	Сам или уз помоћ користи дигитални сат	Уз навођење користи аналогни сат (препознаје положај казаљке за пун сат, пола сата итд.)	Самостално користи дигитални и аналогни сат (препознаје положај казаљке за пун сат, пола сата итд.)
Пореди дигитални и аналогни сат	Уз навођење повезује слике на којима је приказано исто вријеме на аналогном и дигиталном сату	Самостално повезује слике на којима је приказано исто вријеме на аналогном и дигиталном сату	Подешава вријеме на аналогном сату на основу времена на дигиталном, и обрнуто
Зна дане у седмици и мјесеце у години	Уз навођење показује на картици који је данас дан и/или мјесец	Уз навођење показује на картици који ће дан бити сутра или који је био јуче и/или прошли, тренутни, будући мјесец	Самостално показује на картици који ће дан бити сутра или који је био јуче и/или прошли, тренутни, будући мјесец
Идентификује трајање године, деценије, вијека	Самостално или уз навођење показује да се година састоји од дванаест мјесеци	Уз навођење показује да се деценија састоји од десет, вијек од стотину година	Самостално показује да се деценија састоји од десет, вијек од стотину година

Користи временске одреднице уз дан, мјесец и годину	Самостално или уз навођење исправно користи изразе јуче, данас, сутра	Исправно користи одреднице сутра, прекосутра, слиједеће седмице, слиједећи мјесец, слиједеће године	Исправно користи одреднице јуче, прекјуче, прошле седмице, прошли мјесец, прошле године
Идентификује на сликама некад и сад	Сам или уз помоћ препознаје машине и возила које припадају прошлости или садашњости	Сам или уз помоћ препознаје одјећу и фризуру које припадају прошлости или садашњости	Сам или уз помоћ препознаје грађевине, слике свог града које припадају прошлости или садашњости
Повезује мјесеце са годишњим добом	Уз навођење повезује мјесеце са актуелним годишњим добом	Самостално повезује мјесеце са актуелним годишњим добом	Самостално групише по три мјесеца и повезује их са сва четири годишња доба
Препознаје и разликује станишта	Показује и/или именује уз навођење станишта према биљном и животињском свијету	Самостално показује и/или именује станишта (природна или култивисана)	Препознаје, именује станишта, разликује биљни и животињски свијет у њима
Уочава својства течности	Уз навођење провјерава растварање у течности (сол, шећер, пијесак итд.)	Уз навођење загријава течност и провјерава разлику у брзини растварања	Испитује својства (густина, кондензација, растварање, температура итд.)
Уочава својства ваздуха	Уз навођење уочава загријавање и хлађење ваздуха, кретање (нпр. вјетар)	Самостално уочава загријавање и хлађење ваздуха, кретање (нпр. вјетар)	Уочава вјетар као покретач, извор енергије (вјетрењаче, једрилице); прави једноставне огледе
Разликује воду (текућа, стајаћа)	Уз навођење групише слике језера, баре, мора те ријеке и потока	Самостално групише слике језера, баре, мора те ријеке и потока	Разликује воду у природи и користи изразе текуће и стајаће воде
Идентификује одређене групе животиња	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује одређен број птица	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује одређен број инсеката	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује одређен број гмизаваца
Разликује подјелу животиња на дневне и ноћне	Уз навођење групише животиње на дневне и ноћне	Самостално групише животиње на дневне и ноћне	На захтјев именује дневне, ноћне животиње, наводи њихове особине и разлике

Уочава ланац исхране животиња	Израђује правилан низ слика ланца исхране уз навођење	Самостално допуњава одговарајући низ слика ланца исхране	Самостално реализује низ слика ланца исхране једног екосистема (шума, ливада)
Идентификује одређене групе биљака	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује одређено воће и поврће	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује одређено цвијеће и дрвеће	Сам или уз помоћ идентификује и/или именује дивље (самоникле) и култивисане биљке
Препознаје житарице	На вербални захтјев показује или именује житарице (пшеницу, јечам, раж, зоб, кукуруз) уз навођење	Самостално на вербални захтјев показује или именује житарице (пшеницу, јечам, раж, зоб, кукуруз)	Прича или слаже слике у низ о производњи пецива (нпр. хљеб: од поља до стола)
Идентификује основне астрономске појмове	Уз навођење показује да је Земља планета, Сунце звијезда, шта су телескоп, ракета, астронаут итд.	Самостално показује да је Земља планета, Сунце звијезда, шта су телескоп, ракета, астронаут итд.	Сам или уз помоћ слаже у исправан низ слике са планетама Сунчевог система
Идентификује својства и предмете од различитих материјала	Сам или уз помоћ идентификује предмете од дрвета и папира и њихова својства	Сам или уз помоћ идентификује предмете од стакла и пластике и њихова својства	Сам или уз помоћ идентификује предмете од метала и гуме и њихова својства
Изводи једноставне огледе	Пушта предмете да се клижу, падају, котрљају низ различите косине и текстуре	Загријава различите материјале, испитује статички електрицитет	Провјерава магнетно привлачење и плутање различитих предмета

Препоручени садржаји/активности

Учење о људском тијелу

- Употреба слагалица (дводимензионалних и тродимензионалних) људског тијела са органима
- Вјежбе испред огледала (показивање органа чула и њихова функција)
- Сортирање предмета на основу чула којим их доживљавамо
- Прављење табеле – којим чулима можемо да осјетимо поједине предмете и појаве око нас
- Изрезивање слика људи из новина и сортирање у групе: (дјечаци, дјевојчице, мушкарци, жене, старци, старице)
- Слагање низа слика у животни циклус човјека (беба-предшколац-дјечак-младић-мушкарац-дјед)

Усвајање појмова о друштвеним појавама (породица, занимања)

- Игре меморије са картицама илустрације занимања, сортирање тих картица на производна и услужна занимања
- Посјета занатских радионица у околини (фризер, обућар), посјета фабрикама, фармама, воћњацима итд.
- Радни листови, слагалице, конкретни алати: „Повежи алат са занимањем“
- Играње улога „у фризерском салону“, „посјета доктору“, „мајсторска радионица“, „играње школе“ итд.
- Израда породичног стабла (колаж техника)
- Листање породичних албума, показивање чланова шире породице

Развијање просторне и временске оријентације

- Друштвене игре на тему годишњих доба (неки од издавача: Пиком, Трефл, Пертини, Lisciani, Clementoni)
- Листање и разгледање дјечијег атласа, проучавање глобуса
- Прављење мапе од куће до школе (цртање, колаж, фотографије и сл.)
- Повезивање на радним листовима активности људи или положај сунца са добом дана и сатницима (распоред дневних рутина)
- Цртање различитих врста сатова (ручни, зидни, аналогни, дигитални, будилник итд.)
- Прављење сата од картона са помичним казаљкама
- Спаривање картица са истим временом на аналогном и дигиталном сатом
- Редање картица са називима дана или мјесеци у исправан низ
- Попуњавање изостављеног назива мјесеца на радном листу
- Сортирање листова календара према броју дана у мјесецу (мјесеци са тридесет и са тридесет један дан)
- Обрада тематских пјесама о годишњим добима или мјесецима

Препознавање својстава живе и неживе природе

- Слагање колаж станишта од изрезаних слика (нпр. Шума: дрвеће, вјеверица, гљиве, лисица, срна; Мочвара: трске, локвањи, жабе, рибе, дивље патке)
- Посматрање сликовница са тематиком неког станишта (шума, савана, океан, бара, поларни предјели...)
- Посјета воћњаку, пластенику, рибњаку
- Изрезивање слика живих бића и лијеplење на пано „шта се рађа и расте“
- Изрезивање предмета и лијеplење на пано „шта је направио човјек“
- Сортирање фигурица животиња у именоване групе (јато, стадо итд.)

Уочавање природних појава и промјена у природи

- Показивање слика временских појава са звуком са апликације (фијукање вјетра, падање кише, грмљавина итд.)
- Мјерење воде прије и после загријавања (праћење последица испаравања)
- Замрзавање воде у веће и мање коцке леда и праћење времена потребног да се лед отопи
- Дување и пуштање балона и праћење смјера кретања ваздуха

- Пуштање змаја, прављење папирних вјетрењача
- Разгледавање и сортирање слика животиња (птице, инсекти, гмизавци)
- Посјета музејима и природњачким поставкама
- Разгледавање и сортирање слика биљака (различите врсте цвијећа, дрвећа, житарица итд.)
- Спаривање слика животиња и биљака са њиховим стаништем
- Прављење паноа и других приказа планета Сунчевог система
- Прављење ракете или свемирског брода од рециклираног материјала (нпр. конзерве)
- Слагање макета или слика планета Сунчевог система по величини

Развијање сазнајних способности (огледи)

- Поређење предмета према материјалима од којих су направљени
- Поређење материјала према физичким особинама (нпр. папир и камен – савитљивост, маса, величина, тоне/не тоне, структура)
- Извођење огледа о статичком електрицитету (балон, пластична сламка, чешаљ итд.)
- Извођење огледа шта плива а шта тоне
- Кориштење клацкалице (вага са тасовима) за поређење маса различитих предмета (теже, лакше, исте масе)
- Огледи са бојама (нпр. прелазак течности једне боје из једне у другу чашу, оглед с млијеком и детерџентом)
- Мијешање уља и воде; поређење воде различите густине (додавање соли у различитим омјерима)
- Поређење предмета које привлачи/не привлачи магнет
- Пуштање предмета низ косине (котрља се или не, клиже или котрља и сл.)
- Прављење вулкана са содом бикарбоном и сирћетом

Упутства наставнику

- Садржај прилагодити специфичним могућностима и интересовањима ученика
- Обратити пажњу на сензорне специфичности дјетета (нпр. тактилна или аудитивна преосјетљивост, умањити спољне сметње нпр. бука, свјетлосни подражаји итд.)
- Примјењивати визуелне стратегије у раду гдје год је то могуће
- Прецизно и недвосмислено преносити садржаје, појашњавати их, увјежбавати. Приликом предавања, вокабулар наставника треба да буде у складу са разумијевањем ученика, користити исту терминологију.
- Искористити интересовања ученика за креирање садржаја и избора средстава за рад.
- Исходи учења требају бити у складу са ученичким могућностима, нпр. кориштење исхода и индикатора из вишег у нижи ниво и обрнуто.
- Подстицати активно учешће и радозналост код ученика

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Предметно подручје *Физичко и здравствено васпитање* има за циљ правилан раст и развој дјеце. Кроз активности предметног подручја омогућава се ученицима да задовоље своју потребу за кретањем и игром, те да усвајају навике здравог живљења. Ученик учи да влада простором, користи нове покрете, развија снагу, координацију, окретност, издржљивост и прецизност. За ученике са первазивним сметњама покрет представља и средство комуникације, те су аспекти овог предметног подручја у корелацији са другим предметним подручјима. Значај Физичког и здравственог васпитања важно је за цјелокупан психофизички развој ученика и доприноси култури живљења сваког појединца.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова:

Прва година	108
Друга година	108
Трећа година	108

Седмични фонд часова:

Прва година	3
Друга година	3
Трећа година	3

Општи циљ

Цјелокупни развој ученика кроз развој моторичких и психофизичких способности неопходних за јачање и очување здравља и навика у свакодневном животу и култури живљења.

Посебни циљеви

- Развијање моторичких способности за јачање мускулатуре и правиланог раста и развоја
- Развијање координације покрета горњих и доњих екстремитета
- Учествовање у групним активностима и играма
- Развијање навика здравих стилова живота

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/способностима ученика			
Изводи вјежбе обликовања без справа и на справама	Изводи вјежбе обликовања без справа и са справама на уз физичко вођење	Изводи вјежбе обликовања без справа и са справама имитирањем	Изводи вјежбе обликовања без справа и са справама на вербални налог	
Изводи вјежбе загријавања	Уз навођење имитира покрете вјежби загријавања које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби загријавања које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби загријавања које изводи друга особа или је на снимку	
Изводи вјежбе за леђа	Уз навођење имитира покрете вјежби за леђа које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби за леђа које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби за леђа које изводи друга особа или је на снимку	
Изводи вјежбе за руке и рамени појас	Уз навођење имитира покрете вјежби за руке и рамени појас које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно иводи покрете вјежби за руке и рамени појас које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби за руке и рамени појас које изводи друга особа или је на снимку	
Изводи вјежбе за грудни кош	Уз навођење имитира покрете вјежби за грудни кош које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби за грудни кош које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби за грудни кош које изводи друга особа или је на снимку	
Изводи вјежбе за развој стомачних мишића	Уз навођење имитира покрете вјежби за развој стомачних мишића које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби за развој стомачних мишића које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби за развој стомачних мишића које изводи друга особа или је на снимку	
Изводи вјежбе за развој мишића ногу	Уз навођење имитира покрете вјежби за развој мишића ногу које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби за развој мишића ногу које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби за развој мишића ногу које изводи друга особа или је на снимку	

Изводи вјежбе истезања	Уз навођење имитира покрете вјежби истезања које изводи друга особа	Уз вербалну помоћ краткотрајно изводи покрете вјежби истезања које изводи друга особа	Самостално или уз вербално навођење изводи покрете вјежби истезања које изводи друга особа или је на снимку
Развија снагу у шакама	Стишће опруге, лопте, предмете с оптерећењем уз помоћ (пасивно учествује, с недовољно снаге)	Стишће опруге, лопте, предмете с оптерећењем уз помоћ (активно учествује)	Самостално стишће опруге, лопте, предмете с оптерећењем улажући сву снагу
Правилно држи кичмени стуб	Правилно држи и исправља кичмени стуб и главу краћи временски период самостално	Правилно држи и исправља кичмени стуб и главу дужи временски период самостално	Правилно држи и исправља кичмени стуб и главу самостално
Трчи по различитом ритму, по означеној линији и са препрекама	Имитира покрете уз имитацију	На вербални налог мијења ритам	Хода по различитом ритму, по означеној линији и са препрекама самостално
Хода по означеним подлогама	Хода по стопама, а руком додирује означене шаке на поду уз помоћ	Хода по стопама, а руком додирује означене шаке на поду уз имитацију	Хода по стопама, а руком додирује означене шаке на поду уз вербалне подстицаје
Трчи у колони	Краткотрајно се задржава у колони	У колони остаје уз подстицај и вођење	Прати мјесто у колони
Додаје лопту у круг	Додаје из руке у руку лопту саиграчу до себе	Баца лопту саиграчу до себе уз имитирање и потицај	Додаје се лоптом са саиграчем уз вербалне или невербалне потицаје
Баца и хвата лопте различитих величина	Хвата и баца веће лопте уз подршку	Хвата и баца веће и средње лопте уз подстицај	Хвата и баца лопте различите величине
Баца и хвата предмете различитог облика	Баца и хвата предмете са обе руке или једном руком уз физичко вођење	Баца и хвата предмете са обе руке или једном руком уз имитирање	Баца и хвата предмете са обе руке или једном руком уз вербални подстицај
Шутира лопту у гол	Шутира лопту усмјерено према голу уз навођење	Усмјерава шут ка голу и шутира непрецизно	Самостално шутира лопту у гол
Баца лопту на кош	Усмјерава лопту према кошу	Баца лопту и гађа кош	Уз додавање, баца лопту на кош
Води лопту	Одбија лопту од под уз имитацију или навођење	Води лопту уз имитацију и подршку	Води лопту уз вербални подстицај

Обједињује елементе у игру (нпр. кошарка)	Води лопту, додаје, баца уз навођење	Води лопту, додаје, баца уз вербалну помоћ	Самостално води лопту, додаје, баца
Имитира вишеструке покрете	Опонаша покрет који друга особа изводи и при томе именује или објашњава	Опонаша више покрета праћен вербалним упуством.	Опонаша покрете са видео снимка
Имитира вишеструке радње	На инструкцију „уради ово“ опонаша покрете који чини друга особа	На инструкцију „уради ово“ опонаша три везана покрета које чини друга особа	На инструкцију „уради ово“ опонаша више од три везана покрета
Имитира фацијалне експресије и оралну моторику	На инструкцију „уради ово“ опонаша помјерање обрва и очију друге особе (до пет покрета)	На инструкцију „уради ово“ опонаша помјерање уста и језика друге особе (више од пет покрета)	На инструкцију „уради ово“ опонаша експресију
Изводи колут напријед и назад	Изводи колут уз физичку помоћ	Сам започиње колут али завршава уз физичку помоћ	Уз вербално навођење изводи колут
Рукује палицом и обручем	Сам или уз навођење закотрља обруч на краћу удаљеност	Уз навођење гура закотрљани обруч палицом	Самостално гура закотрљани обруч палицом
Игра се лоптом са другим ученицима из групе	Баца лопту другом ученику уз подстицај и вођење	Добацује се лоптом са другим дјететом уз директе инструкције и усмјеравање	Добацује се лоптом уз вербалне или невербалне инструкције
Учествује у играма са реквизитима: балонима, лоптама, куглање, пикадо са безбједним елементима	Учествује у једноставним играма уз навођење или сам	Учествује у играма с више правила уз вербални подстицај	Учествује у играма с више правила самостално
Разликује врсте спортова	Уз навођење показује и/или именује поједине спортове	Самостално показује и/или именује поједине спортове	Разликује врсте спортова, реквизите и једноставнија правила конкретног спорта
Разликује спортове по датом критеријуму	Уз навођење разврстава спортове на зимске и лјетне	Уз навођење разврстава спортове на индивидуалне и групне	Самостално разврстава спортове по критеријуму (број играча, годишње доба)

Прати спортска дешавања	Прати школске утакмице уз надзор, краткотрајно и у познатом окружењу	Одлазак и адекватно понашање на градском стадиону уз надзор	Прати спортска дешавања на телевизији или уживо (нпр. Олимпијада)
Учествује у играма напољу	Бира реквизите и средства за игру	Игра се са другим ученицима уз вербални подстицај	Игра се са другим ученицима из групе
Игра се на снијегу	Учествује у прављењу лопти од снијега, прави тунеле, стазе уз навођење	Прави лопте од снијега и преноси их, прави тунеле, препреке уз вербални подстицај	Самостално учествује у прављењу Сњешка, обликовању снијега, сам или с другом дјецом
Санка се	Санка се уз помоћ	Санка се уз вербални подстицај	Санка се самостално или уз вербални подстицај
Учествује у штафетним играма	Учествује у штафетним играма уз навођење и помоћ	Краткотрајно учествује у штафетним играма	Учествује у штафетним играма уз вербално навођење
Учествује у такмичењу брзог трчања	Трчи краткотрајно уз навођење	Трчи уз навођење	Сам или уз вербални подстицај трчи
Учествује у скоку у даљ	Скаче у даљ уз навођење	Скаче у даљ имитацијом и усмјеравањем	Сам или уз вербалне инструкције скаче у даљ
Усваја навике шетње, боравак у природи (школски излети)	Краткотрајно шета и борави напољу, уз навођење	Шета и борави напољу уз надзор	Шета и борави напољу уз поврмени надзор
Изводи вјежбе дисања	Опонаша удах и издах	Изводи вјежбе дисања уз вербални подстицај	Изводи вјежбе дисања гедајући видео снимке
Усваја правила о уносу течности током физичке активности	Пије правовремено течност адекватне температуре уз навођење	Сам зна кад треба да пије или не, потребна помоћ при одређивању количине и температуре течности	Самостално зна одредити кад пије, колико пије и температуру воде током физичке активности
Усваја правила о уносу хране прије и после физичке активности	Уз навођење конзумира храну (врсту и количину) адекватну прије физичке активности	Уз навођење конзумира храну (врсту и количину) адекватну после физичке активности	Сам или уз вербалну помоћ узима адекватне намирнице прије и/или после физичке активности

Примјењује знање о здравим и нездравим намирницама	Уз физичко ограничење једе ограничену количину нездраве хране онда кад има физиичку активност, а да у сваки оброк уврсти здраве намирнице	Уз навођење једе ограничену количину нездраве хране онда кад има физиичку активност, а да у сваки оброк уврсти здраве намирнице	Самостално једе ограничену количину нездраве хране онда кад има физиичку активност, а да у сваки оброк уврсти здраве намирнице
Примјењује мјере при знојењу	На указивање на ознојеност реагује промјеном одјеће, брисањем зноја главе и сл.	Сам уочава да је ознојен и да треба да примјени мјере ако је напоменут	Сам уочава да је ознојен и да треба да примјени мјере без сугестија
Одржава хигијену тијела	Уз навођење пере руке прије и после вјежбања (нарочито ако је руковао реквизитима, био на подлози и сл.), пресвлади прљаву и ознојену одјећу	Уз подсјећање (вербално или сликовно) пере руке прије и после вјежбања (нарочито ако је руковао реквизитима, био на подлози и сл.)	Самостално пере руке прије и после вјежбања (нарочито ако је руковао реквизитима, био на подлози и сл.)
Одржава хигијену простора и реквизита	Уз навођење одржава хигијену (провјетрава просторију, чисти под, чисти реквизите, враћа опрему на мјесто и сл.)	Уз подсјећање (вербално или сликовно) одржава хигијену (провјетрава просторију, чисти под, чисти реквизите, враћа опрему на мјесто и сл.)	Самостално одржава хигијену (провјетрава просторију, чисти под, чисти реквизите, враћа опрему на мјесто и сл.)

Препоручени садржаји/активности

Развијање моторичких способности за јачање мускулатуре и правиланог раста и развоја

- Вјежбе за загријавање (нпр. кружење главом, кружење раменима, ходање у мјесту, покретање руку горе-доље)
- Вјежбе за леђа (нпр. подизање главе из лежећег потрбушног положаја)
- Вјежбе ра руке и рамена (нпр. кружење рукама, пребацивање штапа с обје руке испред и иза тијела)
- Вјежбе за грудни кош (нпр. повлачење ужета или еластичне траке, ходање на рукама док неко држи ноге)
- Вјежбе за стомачне мишиће (нпр. покрети вожње бицикла и додиривање пета прстима у лежећем положају)
- Вјежбе за мишиће ногу (нпр. чучњеви, искораци, одгуривање предмета ногама)
- Увјежбавање и кориговање правилног сједења, ходања, трчања
- Вјежбе обликовања, вјежбе на справама за обликовање
- Кориштење опруга, гумених лоптица за јачање стиска шаке

Развијање координације покрета горњих и доњих екстремитета

- Ходање по задатом обрасцу по означеним пољима, трчање уз различиту музичку пратњу (корачница, балада и сл.)
- Ходање у чучњу и получучњу
- Шутирање лопте у групи, шутирање на го
- Играње игре „Твистер“ (стави стопало и/или длан на предвиђено мјесто)
- Активности са реквизитима (обруч, палице, бацање кругова на клин, пикадо, куглање)
- Извођење једноставних јога вјежби: Cosmic Kids Yoga (YouTube канал)
- Извођење вјежби са бучицама и/или шипком, медицинском лоптом, руским звоном, еластичним тракама и сл.
- Брзо ходање кроз положене љестве или издигнуте љестве на цигле – пролазак кроз све отворе
- Хватање и бацање лопте, титрање и вођење лопте
- Изводи колут напријед и колут назад

Учествовање у групним активностима и играма

- Организовање утрке у школском дворишту, крос
- Организовање такмичења (ко ће брже напунити и донијети флашу воде, срушити највише чуњева, покупити највише отпадака)
- Играње кошарке, фудбала поједностављених правила
- Прављење „ципела“ од картонских кутија за ципеле и такмичење у ходању
- Организовање једноставних активности са обручевима, чуњевима, тракама, лоптама и сл.
- Играње на игралишту (клацкање, љуљање, спуштање низ тобоган)
- Игре на снијегу (прављење грудви, санкање, прављење Сњешка)
- Штафете
- Скакање у даљ
- Извођење вјежби дисања (нпр. „помириши цвијет“, „дисање дијафрагмом“, „дувај маслачак“, „угаси свијећу“)
- Извођење вјежби мишићне прогресивне релаксације (уз помагање ученику да стисне одређени дио тијела)
- Вјежбе истезања у сједећем и лежећем положају
- Опуштање уз музику, амбијентална свјетла, ароматерапију и сл.

Развијање навика здравих стилова живота

- Прављење визуелног приказа правила (конкретног спорта, одржавања хигијене, здраве исхране и сл.)
- Шетање у природи
- Свакодневно извођење краткотрајних вјежби истезања и загријавања (за правилно држање кичмног стуба и сл.) за развијање навика здраве физичке активности
- Сортирање слика намирница на групу пожељних прије тренинга и после тренинга (физичке активности)
- Препознавање различитих облика физичких активности (на сликама или конкретно) нпр. поспремање куће, радови у башти итд.

Упутства наставнику

- У реализацији наставних садржаја обратити пажњу на физичку конституцију и способности ученика и од њих полазити.
- Користити се јасним вербалним подстицајима, као и физичком подршком при извођењу вјежби те учењем имитацијом покрета
- Уколико ученик није у могућности да савлада предвиђене садржаје и оствари планиране исходе, наставник треба да користи предвиђене садржаје и исходе из ранијег нивоа.
- Уколико ученик са лакоћом савлада предвиђене садржаје, правити комплексније задатке и радити на корелацији са другим предметима, односно према индивидуалним способностима ученика, користити се садржајима из различитих година нивоа
- Иако су исходи четвртог нивоа веома слични исходима из трећег, наставник се охрабрује да наведене исходе усложни (нпр. повећањем броја понављања, повећањем оптерећења, увођењем сложенијих облика вјежби за одређене групе мишића итд.)

ВЈЕШТИНЕ И СТВАРАЛАШТВО

Предметно подручје *Вјештине и стваралаштво* пружа могућност креативног изражавања, развијања естетског доживљаја и сензорне стимулације кроз визуелне, аудитивне и тактичне подражаје. Развија вјештине ликовног и музичког изражавања, подстиче знања, умијећа у циљу испољавања стваралачких способности. *Вјештине и стваралаштво* су важни за цјелокупан развој личности јер коришћењем различитих материјала, техника, алата и прибора за рад, ученици са первазивним сметњама уче како да изразе своја осјећања и доживе свијет око себе. У савременом свијету информатичка писменост је предуслов комуникације, упознавања различитих култура и развијања маште. Прилагођени садржаји доводе до смиривања емоционалне напетости и развијају интересовање и позитиван однос према музици и ликовном изражавању, те развоју маште и буде радозналост.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова		Седмични фонд часова	
Прва година	72	Прва година	2
Друга година	72	Друга година	2
Трећа година	72	Трећа година	2

Општи циљ

Подстицање, развијање и његовање креативности ученика, развијање осјећаја за естетски доживљај и развој информатичке писмености.

Посебни циљеви

- Развијање ликовног изражавања и ликовне културе
- Развијање музичког изражавања и музичке културе
- Усвајање и примјена информатичких основа

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/способностима ученика			
Препознаје и издваја поједини сликарски материјал	Сам или уз навођење показује сликарски материјал (воштане боје, пастел, темпере, креда, фломастери, туш, уљане боје)	Уз навођење показује и издваја суве материјале за цртање од понуђених	Самостално показује и издваја суве материјале за цртање од понуђених	
Препознаје сликарски алат	Препознаје и издваја сликарске четкице (кистове) од осталог алата	Уз навођење препознаје и издваја туш, различите кистове, маказе и сл.	Самостално препознаје и издваја туш, различите кистове, маказе и сл.	
Разликује поједине технике (акварел, пастел, темпера, уље, акрил, гваш)	Сам или уз навођење разликује пастел и акварел	Сам или уз навођење разликује темпера и гваш	Сам или уз навођење разликује акрил и уље	
Реже маказама са цик-цак или таласастим линијама	Сам или уз навођење реже по задатој лнији	Сам или уз навођење реже задате облике	Самостално реже облике које је сам нацртао	
Слика на задату тему	Слика на задату тему уз помоћ	Слика на задату тему уз вербалну инструкцију	Самостално слика на задату тему	
Илуструје пјесме или приче	Боји задате илустрације неке приче (нпр. црвенкапа)	Уз навођење илуструје причу или пјесму	Самостално илуструје причу или пјесму	
Отискује мрље (пресликавање боја с једне на другу половину папира)	Наноси боје на половину папира и пресавија га уз физичко навођење	Наноси боје на половину папира и пресавија га уз вербалне инструкције	Самостално наноси боје на половину папира, прави комбинације по жељи, пресавија папир	
Боји мандалу (кружне слике симетричних дијелова)	Боји мандалу с већим површинама фломастерима	Боји мандалу с мањим површинама тањим фломастерима (о.7 и 0.5)	Боји симетрично детаље на мандали тањим фломастерима	
Израђује мозаик	Учествује у изради мозаика, уз помоћ	Учествује у изради задатог мозаика, уз корекције	Израђује мозаик самостално	
Израђује фротаж (добивање отиска трљањем оловком преко папира испод којег је храпава површина)	Уз физичко навођење прави фротаж од већ датих материјала (новчић, лист, хеклани миље и сл.)	Уз вербалну помоћ тражи адекватне материјале и израђује фротаж	Самостално израђује фротаж (тражи адекватне материјале, папир, боје)	

Израђује колаж од различитих материјала с доцртавањем фломастерима	Сам или уз навођење израђује колаж од датих елемената	Сам или уз навођење израђује колаж од елемената које је сам скупио	Сам или уз навођење израђује колаж од елемената које је сам скупио и доцртава елементе
Израђује асамблаж (тродимензионални колажа)	Прикупља различите материјале (жицу, машине, суво цвијеће, чипку, дрвене штапиће, каменчиће и сл.)	Уз навођење израђује асамблаж, рукује љепилом и материјалом	Самостално израђује асамблаж, рукује љепилом и материјалом
Прави диораму тј. умањени тродимензионални приказ (нпр. шума у кутији)	Сам или уз навођење боји подлогу – унутрашњост кутије (бочне стране плаве, доња зелена)	Сам или уз навођење прави фигуре од пластелина или картона (нпр. шумских животиња)	Прави остале елементе (нпр. моделе четинара) од колаж папира и спаја све елементе у композицију
Израђује шаблоне за отискивање (стиропор, кромпир, спужва...)	Израђује шаблон уз помоћ	Израђује шаблон уз вербалну инструкцију	Израђује шаблон самостално
Повлачи линије тушем	Уз навођење примјењује адекватан притисак тушем по папиру	Уз навођење повлачи линије тушем по папиру (косе, вертикалне, хоризонталне)	Самостално повлачи линије тушем по папиру (косе, вертикалне, хоризонталне)
Украшава каменчиће	Боји припремљени материјал и користи боје уз подстицање	Самостално боји припремљени материјал одговарајућим бојама	Бира материјал - облике, црта и боји одговарајућим бојама и украшава по жељи
Моделује фигуре од алуминијске фолије нпр. животиње	Моделује фигуре уз физичко навођење	Моделује фигуре уз вербално навођење и/или сликовно упутство (корак по корак)	Самостално прави фигуре, стварних или измишљених ликова од алуминијумске фолије
Моделује фигуре од сапуна (сапун се изренда, дода се топла вода, замјеси, обоји и обликује)	Моделује фигуре уз физичко навођење	Моделује фигуре уз вербално навођење и/или сликовно упутство (корак по корак)	Самостално прави фигуре, стварних или измишљених ликова од сапуна
Црта удаљене и ближе објекте на цртежу	Уз навођење црта удаљене објекте на цртежу мање и свјетлих и тањих линија (задата композиција)	Уз навођење црта ближе објекте већим и тамним и дебљим линијама (задата композиција)	Уз навођење црта удаљене и ближе објекте без задате композиција (нпр. „Нацртај дрво и иза њега човјека“)
Основне и изведене боје (мијешање боја)	Разликује основне и изведене боје, насумично мијеша и добија изведене боје не знајући принцип	Уз навођење мијеша боје (добија зелену, наранџасту и љубичасту)	Самостално мијеша боје и добија и друге нијансе (сива, роза, смеђа)

Прави валер боја (одређује количину свијетлог и тамног у боји)	Уз навођење постепено посвјетљује дату боју додавањем бијеле темпере	Уз навођење постепено потамњује дату боју додавањем црне темпере	Самостално или на налог дату боју посвјетљује и/или потамњује
Прави маске од картона или папир-маше техником	Украшава готову маску (боји, лијепи папире и сл.)	Прави маску од картона сам или уз навођење по датом шаблону	Прави маску папир-маше техником сам или уз навођење по шаблону
Учествује у изради костима или сценографије за школску представу	Боји велике површине сценографије (нпр. трава, небо)	Израђује уз помоћ једноставније дијелове сценографије и украшава	Израђује уз помоћ једноставније дијелове костима и/или украшава
Учествује у изради рекламе, плаката (нпр. за школску представу)	Боји већ осмишљене плакате и рекламе	Пише и украшава слова на реклами (задат текст)	Учествује у већем броју радњи при изради рекламе
Израђује панос на различите теме	Изрезује, прави дијелове од папира за пано, лијепи, уз физичко вођење	Изрезује, прави дијелове од папира за пано, лијепи, уз вербалне упуте и надзор	Имитира и израђује пано уз приказ слика како треба радити
Савија папир у једноставне облике – чамац, риба	Моделује облике уз физичко навођење	Моделује облике уз вербално навођење и/или сликовно упутство (корак по корак)	Самостално савија папир и прави различите облике
Разликује тематске приказе на сликама	Сам или уз навођење именује и/или показује портрете	Сам или уз навођење именује и/или показује пејсаже	Сам или уз навођење именује и/или показује мртву природу
Израђује и користи музичке инструменте	Израђује једноставне инструменте (звечке, штапићи) и користи их произвољно	Израђује сложеније инструменте (бубањ, фрула) уз навођење и користи	Израђује инструменте и подражава (имитира) дати звук
Свира на музичком инструменту (ударалке, даире...)	Свира одређени музички инструмент уз физичку помоћ и навођење	Свира одређени музички инструмент уз инструкције и произвољно	Самостално свира на одређеном инструменту, имитира дати звук
Плеше уз музику	Плеше уз музику, уз навођење	Плеше и адекватно се креће кроз простор, изводи поједине музичке кораке уз помоћ	Самостално се креће сигурно у ограниченом простору, изводи музичке кораке (поједине или у секвенци)
Учествује у музичким играма	Учествује у музичким играма уз помоћ	Учествује у музичким играма уз инструкцију	Учествује у музичким играма самостално

Разликује музичке инструменте	Разликује музичке инструменте уз помоћ и навођење	Разликује музичке инструменте уз вербалну инструкцију	Самостално разликује музичке инструменте (основне)
Разликује групе музичких инструмената	Сам или уз навођење издваја и/или показује жичане инструменте	Сам или уз навођење издваја и/или показује дувачке инструменте	Сам или уз навођење издваја и/или показује удараљке
Препознаје звук инструмента у музичкој нумери	Уз навођење именује или показује на слици инструмент који је чуо у датој нумери	Разликује инструменте уз вербалну и сликовну инструкцију у датој нумери	Самостално разликује инструменте у композицији коју слуша
Дискриминише тонове	Дискриминише различите звукове из окружење (из природе, кућанских апарата, ономатопеја животиња)	Уз навођење од наведених звукова издваја тонове (музичке нумере одпјеване и/или одсвиране)	Самостално од наведених звукова издваја тонове (музичке нумере одпјеване и/или одсвиране)
Препознаје ноте	Црта ноте по шаблону уз навођење или самостално	Уз навођење од понуђених слика разликује цртеже нота од других симбола	Самостално од понуђених слика разликује цртеже нота од других симбола
Преписује нотни запис	Преписује по шаблону краћи нотни нотни запис са 2-3 ноте	Преписује по шаблону нотни текст у нотни систем (од 4-6 нота)	Преписује по шаблону или имитра нотни текст у нотни систем (више од 6 нота)
Црта ознаке нотног система	Црта по истачканим линијама виолински кључ и др. ознаке	Црта уз навођење виолински кључ и др. ознаке	Самостално црта или имитира цртање виолинског кључа и др. ознаке
Дискриминише темпо – лагани, умјерени, брзи	Уз навођење дискриминише темпо на лагани и брзи	Самостално дискриминише темпо на лагани и брзи	Сам или уз навођење дискриминише темпо на лагани, умјерени и брзи
Дискриминише динамике тј. јачину – тихо и јако (пиано и форте)	Подражава (имитира) тихе и јаке тонове	Уз навођење дискриминише динамику тихо и јако	Самостално дискриминише динамику, уз помоћ користи називе пиано и форте
Препознаје и користи Орфове ритмичке инструменте (бубањ, добош, дарире, чинели, триангл, звечке, штапићи, кастањете, прапорци и чегрталка)	Издваја наведене инструменте од осталих (на сликама или конкретно) сам или уз вербално навођење	Издвојене инструменте користи уз навођење (физичка помоћ) а по произвољном ритму	Издвојене инструменте користи уз вербално навођење и репродукује краћу, једноставнију, ритмичку секвенцу

Препознаје и користи Орфове мелодијске инструменте (тимпани, звончићи, ксилофон, металофон и фрулица тј. блок флаута)	Издаја наведене инструменте од осталих (на сликама или конкретно) сам или уз вербално навођење	Издвојене инструменте користи уз навођење (физичка помоћ) а по произвољном ритму	Издвојене инструменте користи уз вербално навођење и репродукује краћу, једноставнију ритмичку секвенцу
Препознаје народне инструменте (гусле, трубе, тамбуре, фруле, даире, двојнице, кавали)	Црта и боји илустрације народних инструмената, показује уз навођење	Уз навођење издаја од понуђених народне инструменте, именује их	Самостално издаја од понуђених народне инструменте, именује их
Разликује поједине плесове	Разликује плес у односу на број људи (нпр. коло, плесни пар, соло плес)	Уз навођење разликује поједине плесове (валцер, танго, модерни хип-хоп итд.)	Самостално разликује поједине плесове (валцер, танго, модерни хип-хоп итд.)
Препознаје балет	Препознаје балерину (црта, боји, изрезује слике и сл.)	Уз навођење препознаје и/или именује балет на датом снимку	Самостално препознаје и/или именује балет на датом снимку
Препознаје оперу	Дискриминише оперу од балет и плеса (пјевање наспрам плесања)	Уз навођење препознаје и/или именује оперу на датом снимку	Самостално препознаје и/или именује оперу на датом снимку
Препознаје чланове музичког ансамбла	Сам или уз навођење препознаје свираче (оркестар, солиста, диригент) на сцени	Сам или уз навођење препознаје пјеваче (хор, солиста, диригент) на сцени	Самостално разликује музичаре на приказаном снимку или фотографији
Разликује улазне и излазне уређаје рачунара	Показује именовани уређај на слици или конкретно (миш, тастатура, звучник, штампач, монитор, микрофон итд.)	Уз навођење сортира уређаје на улазне (тастатура, миш, микрофон) и излазне (монитор, звучник, штампач)	Самостално сортира уређаје на улазне (тастатура, миш, микрофон) и излазне (монитор, звучник, штампач)
Уочава функцију и разлику улазних и излазних уређаја	Уз навођење показује да улазни уређаји служе за задавање команди	Уз навођење показује да излазни уређаји служе за обраћање рачунара нама	Самостално зна и показује функцију и разлику између улазних и излазних уређаја
Разликује основне компоненте кућишта	Уз навођење именује двије основне компоненте кућишта (меморија и процесор)	Уз навођење показује меморију као чувара података и програма и процесор као дио који извршава програм	Самостално показује меморију као чувара података и програма и процесор као дио који извршава програм

Правилно сједи и поставља руке у исправан положај	Уз вербално навођење исправно сједи испред рачунара	Уз навођење подешава висину и положај столице и монитора, положај руке изнад миша и тастатуре	Самостално подешава висину и положај столице и монитора, положај руке изнад миша и тастатуре
Показује елементе на дну екрана (на таскбару)	Уз навођење или самостално показује гдје је старт, већ покренути програми, вријеме	Уз навођење показује на таскбару падајући мени са више отворених истих програма (нпр. 2-3 Word документа)	Самостално показује на таскбару падајући мени са више отворених истих програма (нпр. 2-3 Word документа)
Подешава основне функције са таскбара	Сам или уз навођење отвара календар и вријеме, „диже“ изборник за интернет и сл.	Уз навођење бира језик за куцање, намјешта јачину звука, бира на изборнику приступ интернету	Самостално бира језик за куцање, намјешта јачину звука, бира на изборнику приступ интернету
Разликује изглед курсора	Уз навођење показује прстом гдје је на монитору курсор у облику стрелице	Уз навођење показује на монитору различите курсоре (стрелица, вертикална линија у тексту тј. трепћући курсор, пјешчани сат)	Самостално показује на монитору различите курсоре (стрелица, вертикална линија у тексту тј. трепћући курсор, пјешчани сат)
Рукује мишем	Доводи курсор на показано мјесто самостално или уз навођење	Уз навођење и помоћ користи лијеви и десни клик и повлачи курсор	Самостално користи лијеви и десни клик и повлачи курсор
Креира нови документ или фолдер	Уз физичко навођење изводи десни клик мишем и бира опцију новог документа или фолдера	Уз вербално навођење изводи десни клик и бира опцију новог документа или фолдера	Самостално изводи десни клик мишем и бира опцију новог документа или фолдера
Карактеристичне иконе (за компјутер, канта за отпатке, текстове, видео снимке...)	Показује неколико икона на монитору уз навођење (нпр. за текст документ, фолдер, мој компјутер, канта за отпатке)	Самостално показује неколико икона на монитору уз навођење (нпр. за текст документ, фолдер, мој компјутер, канта за отпатке)	На налог показује курсором већи број њему познатих икона на монитору
Подешава програмски прозор	Сам или уз навођење затвара програмски прозор (иконица са знаком икс)	Сам или уз навођење смањује прозор и повећава са таскбара (иконца са доњом цртом)	Сам или уз навођење мијења величину прозора - мањи, већи, преко цијелог екрана (иконица са два прозора)

Познаје функцију и покреће MS Word	Сам или уз навођење отвара документ (нови или са траженим називом)	Уз навођење показује или именује функцију (писање и обрада текста)	Самостално показује или именује функцију (писање и обрада текста)
Куца текст у MS Word	Прекуцава кратки текст великим и/или малим штампаним словима, препознаје трепћући курсор као мјесто за наставак куцања	Уз навођење прекуцава текст или по диктату, уз кориштење интерпункцијских знакова	Самостално прекуцава текст или по диктату, уз кориштење интерпункцијских знакова
Уређује текст у MS Word	Сам или уз навођење селекује текст који треба да уреди	Уз навођење селектованом тексту мијења фонт, величину, бира функцију болд, италик и подвлачење	Самостално селектованом тексту мијења фонт, величину, бира функцију болд, италик и подвлачење
Користи поједине функције у MS Word	Уз навођење или самостално користи функције undo, redo	Уз навођење убацује табеле, графиконе, SmartArt	Самостално убацује табеле, графиконе, SmartArt
Претражује интернет	Самостално отвара претраживач	Уз навођење (диктат) куца у претраживачу кључне ријечи или назив сајта	Самостално куца у претраживачу кључне ријечи или назив сајта (претражује)
Прави једноставну Power Point презентацију	Самостално отвара нову или већ започету Power Point презентацију	Уз навођење са изборника на лијевој страни додаје слајдове, брише, мијења им мјесто	Сам или уз вербалну помоћ додаје слајдове, брише, додаје на њих текст или слику
Штампа документе	Проналази у документу опцију штампања нпр. file → print сам или уз навођење	Уз навођење штампа изабрани документ (цијели или дјеломично) у дати број копија	Самостално или уз вербалну помоћ штампа изабрани документ (цијели или дјеломично) у дати број копија
Шаље имејл са атачментом	Самостално или уз навођење отвара свој имејл	Сам или уз навођење одговара на послати мејл (reply) и качи атачмент	Сам или уз навођење креира нови имејл (compose) и шаље на дату му адресу
Претражује и прати културне и едукативне садржаје на интернету	Сам или уз навођење претражује и гледа садржаје на сајтовима (нпр. документарни видео на National Geographic сајту)	Уз навођење претражује и гледа интерактивне садржаје на сајтовима (нпр. виртуелни обилазак музеја)	Самостално претражује и гледа интерактивне садржаје на сајтовима (нпр. виртуелни обилазак музеја)
Отвара и претражује YouTube	Отвара YouTube сајт сам или уз навођење	Претражује и бира жељени садржај уз навођење	Самостално претражује и бира жељени садржај

Користи стриминг сервисе (нпр. Netflix, HBO, Amazon Prime и др.)	Отвара већ креиран налог за стриминг сервис на рачунару сам или уз навођење	Уз навођење претражује садржаје, бира, отвара, модификује звук и сл.	Самостално претражује садржаје, бира, отвара, модификује звук и сл.
--	---	--	---

Препоручени садржаји/активности

Развијање ликовног изражавања и ликовне културе

- Цртање на различите теме различитим техникама
- Прављење колажа, фротажа, асамблажа
- Прављење мозаика с картонским или керамчким дијеловима
- Израда маски на задату тему (нпр. карневал, циркус, зоо врт)
- Обилазак вајарских дијела на отвореном (нпр. бисте на шеталишту)
- Гледање реплика умјетничких дијела (Пикасо, Ван Гог, Да Винчи, Дега, Моне, Дали, Шумановић, Барили итд.)
- Изрезивање реплика и прављење албума са омиљеним умјетничким дјелима
- Сортирање реплика на портрете и пејзаже
- Прављење сценографије и костимографије за школску представу
- Прављење плаката и паноа на задату тему (Дан планете Земље, еколошка освјештеност, Дан школе и сл.)
- Моделовање папира оригами техникама (животиње, пахуљице итд.)
- Прављење валер карте дате боје (нијансирање ка тамнијим и свјетлијим бојама)

Развијање музичког изражавања и музичке културе

- Слушање пјесама нпр. „Блистај, звијездо мала“ В. А. Моцарт; „Ајде Като“ народна пјесма; „Зелени се, јагодо“ народна пјесма из Србије; „Право пријатељство“ дјечија пјесам из Аустралије; „Где је онај цветак жути“ Ћ. Б. Перголези; „Деца су украс света“ текст Љ. Ршумовић / музика М. Субота; „Светосавска химна“ Корнелије Станковић; „У Будиму граду“ С. Мокрањац; композиције из „Карневала животиња“ Камија Сен-Санса; „Ерско коло“ народна пјесма из Србије, „Авантуре малог Јују“ П. Бергамо;
- Израда инструмената од рециклираних материјала
- Гледање снимака балетских дјела (нпр. „Крцко Орашчић“ П. И. Чајковски)
- Гледање снимака оперских дјела (нпр. „Чаробна фрула“ В. А. Моцарт)
- Гледање плесних извођења, такмичења, концерата и сл.
- Музичирање на ритмичким и мелодијским инструментима Орфовог инструментарија
- Издвајање и сортирање слика народних инструмената
- Разгледање конкретних инструмената (нпр. клавир, гитара, бубањ)
- Слушање амбијенталне музике (нпр. звукови из природе – киша, цвркулт птица, звук водопада, вјетра)
- Слушање и препознавање звукова музичких инструмената

Усвајање и примјена информатичких основа

- Показивање улазних и излазних уређаја
- Подешавање висине столице и монитора, близине тастатуре и кућишта
- Увјежбавање кориштења миша прилагођавањем (нпр. десни дио миша тј. клик обојити црвено а лијеви жуто – у случају да ученик не разликује појмове лијево и десно)
- Увјежбавање кажипрста и средњег прста за руковање мишем (са и без миша) – дизање прстију, координација покрета, котрљање точкића за скроловање итд.
- Показивање елемената на рачунару (мјесто курсора, поједине иконе, ознаке за сат и сл.)
- Куцање текста у MS Word и обрада текста
- Куцање текста и обрада у Power Point
- Претрага и бирање садржаја на стриминг сервисима или YouTube (произвољно или на задату тему)
- Виртуелне посјете музејима у цијелом свијету
- Праћење једноставних туторијала на интернету (цртање или кување корак по корак)
- Кориштење ученику занимљиве теме за даље учење – нпр. проналажење илустрације, похрањивање и штампање слике филмских јунака или аутомобила
- Примјена едукативних рачунарских програма
- Креирање и отварање имејл адресе; Размјена имејлова између ученика
- Цртање, уметање и обрада графичких елемената у програму MS Paint

Упутства наставнику

- Током усвајања вјештина ученику је потребно континуирано пружати адекватан ниво подршке, уз постепено смањивање нивоа подршке и што већег осамостаљивања ученика
- Ученици који не могу да прате предвиђене исходе треба да раде по прилагођеном индивидуалном програму гдје се могу користити исходи из претходних нивоа
- У складу са индивидуалним могућностима ученика прилагођавати садржаје и одређивати употребу алата и техника (нпр. не користити маказе или туш код агресивних ученика)
- Користити различите видове подршке (јасне вербалне упуте и демонстрацију током рада), поткријепљене употребом визуелних и аудио-визуелних средстава
- Наставник се ослањањем на личну креативност током рада прилагођава тренутним околностима и расположењу ученика (мијењањем садржаја и/или техника наведеним или својим исходима)
- Примјери у исходима су илустративног карактера те је дата слобода да се они проширују или мијењају (нпр. умјесто диораме шуме може се приказивати језеро или нешто друго)

БРИГА О СЕБИ И СОЦИЈАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ

Предметно подручје *Брига о себи и социјалне вјештине* бави се развојем вјештина и навика за самостално задовољавање физиолошких потреба, за усвајање социјалних норми понашања и успостављања интеракције са другима. Садржаји овог предметног подручја имају за циљ развој потенцијала дјетета за самосталан живот у заједници и бригу о себи. Развијање навика свакодневног живота су важни за цјелокупно функционисање дјетета. Дјеца ће развијати навике личне хигијене и чистоће, развијати културне и хигијенске навике приликом јела, развијање вјештине и навике свлачења и облачења и упознавати са свакодневним ситуацијама из непосредне околине.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова

Прва година	72
Друга година	72
Трећа година	72

Седмични фонд часова

Прва година	2 часа
Друга година	2 часа
Трећа година	2 часа

Општи циљ

Развијање способности за што самосталнији живот и бригу о себи.

Посебни циљеви

- Развијање вјештина планирања и организацијских вјештина
- Развијање правилног и примјереног понашања
- Развијање вјештина неопходних за функционисање у друштвеној заједници
- Одржавање личне хигијене

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/способностима ученика			
Израђује дневне распореде (у сликовном и/или писаном облику)	Израђује дневне распореде уз помоћ	Израђује дневне распореде уз повремено навођење	Самостално израђује дневне распореде	
Прати и/или планира активности у току радног дана	Прати слијед активности у току радног дана уз помоћ и навођење	Прати слијед активности уз навођење, слике и подсјетнике	Планира и/или прати слијед активности уз слике и подсјетнике	
Прави избор активности	Врши избор понуђених активности уз помоћ	Врши избор понуђених активности уз вербално или сликовно навођење	Самостално врши избор активности у складу с датом ситуацијом	
Смислено проводи слободно вријеме	Упознаје различите слободне активности уз помоћ и навођење (спорт, умјетност, активности у природи, друштвене игре, ручни радови итд.)	Врши избор слободне активности (од ограниченог броја понуђених активности)	Активно учествује у избору и у извођењу преферираних слободних активности (од ограниченог броја понуђених активности)	
Користи простор за опуштање (тиха мјеста, слушање музике, омиљене игре и сл.)	Користи простор за опуштање уз помоћ и навођење	Користи простор за опуштање уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално користи простор за опуштање	
Прилагођава понашање датој ситуацији	Краткотрајно превазилази фрустрационе ситуације и уз навођење	Самостално краткотрајно превазилази фрустрационе ситуације	Понаша се адекватно датој ситуацији	
Учествује у организованим групним активностима	Учествује у припреми програма за приредбу самостално уз навођење	Учествује у припреми програма за приредбу самостално	Изводи на приредби научен програм пред већим бројем познатих и непознатих људи	
Прати правила и упутства	Прати правила и упутства уз помоћ и навођење	Прати правила и упутства уз навођење и визуелне подсјетнике	Прати правила и упутства самостално	
Зна правила пристојног понашања	Препознаје жељено понашање уз помоћ и навођење	Препознаје жељено понашање уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално препознаје, зна шта је пристојно понашања и примјењује та правила	

Усваја правила понашања на јавним мјестима	Уз навођење прихвата и поштује правила одређене институције	Самостално прихвата и поштује правила одређене институције коју често посјећује	Самостално прихвата и поштује правила одређене институције коју спорадично посјећује
Уочава проблематичне ситуације и тражи рјешења	Препознаје проблемске ситуације уз помоћ и навођење	Препознаје проблемске ситуације и рјешења истих уз навођење или сликовне подсјетнике	Самостално препознаје проблемске ситуације и бира адекватно рјешење од понуђених опција
Развија вјештине групног рада и сарадње	Имитира слијед радњи у групи уз помоћ	Учествује у слиједу радњи у групи уз навођење и сарађује с вршњацима	Самостално учествује у слиједу радњи у групи и сарађује с вршњацима
Учествује у заједничким активностима са вршњацима	Пасивно учествује у заједничким активностима	Повремено активно учествује у заједничким активностима уз подршку и навођење	Самостално се укључује и прати поједине заједничке активности док трају
Познаје локално подручје (паркови, продавнице, игралишта и сл.)	Сналази се на локалном подручју уз помоћ	Сналази се на локалном подручју уз стални надзор	Оријентише се у локалном подручју уз повремени надзор
Зна основна саобраћајна правила и знакове	Препознаје пјешачки прелаз, семафор, знак „СТОП“ и сл. знакове самостално	Разумије значење основних саобраћајних правила, али му је неопходна пратња	Самостално се сналази и креће у безбједном окружењу примјењујући правила
Користи јавни превоз	Препознаје аутобуска стајалишта и средства јавног превоза	Користи конкретна средства јавног превоза уз пратњу и надзор	Самостално користи јавни превоз на познатим релацијама
Учествује у саобраћају као пјешак	Самостално или уз помоћ прелази коловоз на означеним мјестима (пјешачки прелаз, семафор)	Уз помоћ се креће и прелази на супротну страну на путевима гдје нема тротоара и пјешачких прелаза	Самостално се креће и прелази на супротну страну на путевима гдје нема тротоара и пјешачких прелаза
Учествује у саобраћају као бициклиста	Самостално или уз помоћ вози бицикл само по школском дворишту	Вози бицикл по полигону (прати знакове, препреке) уз надзор и помоћ	Самостално вози бициклом по полигону (прати знакове, препреке)

Идентификује дијелове бицикла	Уз навођење показује именоване дијелове бицикла	Самостално показује именоване дијелове бицикла	Идентификује дијелове, намјену, помаже при дувању гума, подмазивању итд.
Користи заштитну и сигналну опрему	Прихвата да носи кацигу кад вози бицикл, саморефлектујући прслук облачи ноћу	Носи заштитну опрему, разумије њен значај и последице неношења	Носи сигналну опрему, разумије њен значај и последице неношења
Разумије концепт јавног пријевоза	Препознаје возила јавног превоза, зна њихову намјену	Препознаје елементе јавног превоза (куповина карте, сједење, улазак-излазак, стајалишта итд.)	Примјењује научено у конкретној ситуацији или симулацији кориштења јавног превоза
Користи телефон	Користи телефон уз помоћ	Користи поједине опције на телефону уз навођење и надзор (хитан позив, позив родитељу и сл.)	Самостално користи телефон
Развија вјештине куповине	Тражи конкретне артикле у продавници уз помоћ	Тражи конкретне артикле у продавници уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално тражи конкретне артикле у продавници
Користи списак потребних намирница	Прати списак потребних намирница уз помоћ	Прати списак потребних намирница уз навођење	Самостално прати списак потребних намирница
Обавља процедуру плаћања (вриједност робе, новчанице, кусур)	Обавља процедуру плаћања уз помоћ	Обавља процедуру плаћања уз навођење	Самостално обавља процедуру плаћања
Користи средства за хигијену лица	Користи средства за хигијену лица уз демонстрацију и помоћ	Користи средства за хигијену лица уз вербално навођење или сликовни подсјетник	Самостално користи средства за хигијену лица
Одржава личну хигијену (сложеније радње – нокти, уши, стопала, пазух)	Одржава личну хигијену уз демонстрацију и помоћ	Одржава личну хигијену уз навођење или сликовни подсјетник	Самостално одржава личну хигијену

Одржава хигијену током мјесечног циклуса	Уз навођење одржава хигијену и користи предвиђена средства	Уз подсјећање одржава хигијену и користи предвиђена средства	Самостално одржава хигијену и користи предвиђена средства
Брије се	Брије се уз демонстрацију и помоћ	Брије се уз навођење или сликовни подсјетник	Самостално се брије
Одржава хигијену прибора за бријање	Одржава хигијену прибора за бријање уз помоћ	Одржава хигијену прибора за бријање уз навођење или сликовни подсјетник	Самостално одржава хигијену прибора за бријање
Користи средства за превенцију знојења	Користи средства за превенцију знојења уз демонстрацију и помоћ	Користи средства за превенцију знојења уз вербално навођење или сликовни подсјетник	Самостално користи средства за превенцију знојења
Препознаје и користи средства за његу и стилизовање косе	Препознаје средства за његу и стилизовање косе	Препознаје средства за његу и стилизовање косе и користи их уз помоћ	Самостално препознаје и користи средства за његу и стилизовање косе
Одржава спољашни изглед уредним	Одржава уредност уз помоћ и навођење	Одржава уредност уз повремено навођење	Самостално одржава уредност

Препоручени садржаји/активности:

Развијање вјештина планирања и организацијских вјештина

- Израда дневних распореда, планера, картица са правилима, пиктограма и писаних упутстава
- Израда распореда у складу са индивидуалним жељама и потребама
- Израда распореда у складу са временом (нпр. различит за радне дан и викенд, за зиму и љето, сунчано и кишно вријеме и сл.)
- Вјежбе релаксације (вјежбе дисања, јоге, ароматерапије, слушања музике итд.)
- Опремање простора за релаксацију
- Опремање простора за слободне активности (заједнички избор средстава нпр. мириса, музике, намјештаја и сл.)
- Осмишљавање и увођење нових облика провођења слободног времена и прихватање истог

Развијање правилног и примјереног понашања

- Употреба поткрепљења за јачање жељеног понашања
- Илустрације пожељног и очекиваног понашања
- Сакупљање жетона - награђивање прихватљивог понашања
- Приче у сликама - препознавање прихватљивог и неприхватљивог понашања
- Одигравање прихватљивог и неприхватљивог понашања кроз игре улога
- Повезивање на сликама понашања и последица

- Сортирање слика пожељног и непожељног понашања
- Активности учења симбола који указују на опасност - пиктограм

Развијање вјештина неопходних за функционисање у друштвеној заједници

- Друштвене приче за различите проблемске ситуације
- Друштвене игре
- Игре улога, ситуационе игре, нпр. игра продавнице
- Новчанице – избор оне којом се може купити артикл
- Рачун – новчаница, да ли има кусур
- Активности усвајања знања о изгледу и вриједности новчаница
- „Куповина“ само артикала са списка (списак може бити и сликовни)
- Мој телефон, основне функције
- Саобраћајне активности (спаривање истих саобраћајних знакова, препознавање значења појединих знакова, правила учествовања у саобраћају, елементи саобраћаја – знаковни, семафор, коловоз, тротоар итд.)
- Шетња по насељу и упознавање битних садржаја (паркови, игралишта, установе и сл.) и израда мапе

Одржавање личне хигијене

- Сортирање средстава за одржавање личне хигијене према полу и узрасту
- Усвајање знања о промјенама на тијелу у различитим животним добима кроз сликовнице, слагалице
- Редање слика у правилан низ – кораци у процесу бријања, купања, стављања дезодоранса, кориштења средстава за интимну хигијену и сл.
- Вјежбање са средствима за хигијену (дезодоранс, креме, средства за бријање) - конкретни материјал
- Повезивање ситуације и хигијенских мјера (нпр. спорт и мјере против знојења)
- Одржавање уредног и естетски прихватљивог изгледа

Упутства наставнику

- Формирати садржаје тако да се што више учи кроз имитације
- Приликом планирања исхода уважавати индивидуалне способности и потребе ученика
- Користити прво конкретан материјал и ситуације, а затим слике и илустрације
- Сваки задатак разложити на просте елементе; усвајати појединачне кораке, а затим усложњавати и повезивати у цјелину
- Остварити сарадњу са родитељима и усагласити начине рада и тренинга (нарочито за хигијенске навике)
- Систематско похваљивање адаптивних облика понашања ради учвршћивања истих - пажњу поклањати кад се дијете понаша на пожељан начин. Непожељне облике понашања игнорисати и/или замјењивати адекватнијим обликом а пожељне наградити.

ДОМАЋИНСТВО

Предметно подручје *Домаћинство* бави се развојем вјештина и навика за самозбрињавања и укључивања ученика у заједницу као активног и корисног судионика. Садржаји овог предметног подручја имају за циљ развој потенцијала ученика за самосталан живот. Самосталност подразумева развијање навика храњења, кориштења заједничких просторија и бриге о свом изгледу. Развијање вјештина кориштења кућанских апарата помаже ученику и породици да се ученик мотивише и осјећа компетентним и равноправним чланом породице. Брига о себи и домаћинству у којем ученик живи доприноси развоју позитивне слике о себи и утиче на самопоуздање. Ученици ће развијати навике и вјештине хигијене простора, развијати културне и хигијенске навике приликом јела, учити припремати једноставније оброке, одржавати обућу и одјећу чистом и уредном.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова:

Прва година	144
Друга година	144
Трећа година	144

Седмични фонд часова:

Прва година	4
Друга година	4
Трећа година	4

Општи циљ

Развијање корисних навика и животних вјештина за самосталније функционисање и лакше укључивање у друштвену заједницу.

Посебни циљеви

- Стицање вјештина и знања за живот у кући (култура живљења)
- Стицање вјештина и знања у исхрани и припреми намирница
- Стицање вјештина и знања у одржавању одјеће и обуће

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/способностима ученика		
Разликује просторије у стану/кући	Уз асистенцију именује/показује просторије у стану/кући	Самостално именује/показује просторије у стану/кући	Разликује просторије, препознаје њихову намјену и специфичности
Прикупља и одлаже отпад у домаћинству	Прикупља и одлаже отпад у домаћинству уз помоћ	Прикупља и одлаже отпад у домаћинству уз вербалне и невербалне инструкције	Прикупља и одлаже отпад у домаћинству
Разликује намјештај	Уз асистенцију именује/показује намјештај у стану/кући	Самостално именује/показује намјештај у стану/кући	Разликује намјештај, препознаје намјену и специфичности
Спрема кревет	Спрема кревет уз помоћ и усмјеравање	Спрема кревет уз вербалне и невербалне инструкције	Спрема кревет и естетски га уређује
Мијења постељину	Мијења постељину уз помоћ и усмјеравање	Мијења постељину уз вербалне и невербалне инструкције	Самостално мијења постељину
Брише прашину	Брише прашину уз помоћ и усмјеравање	Брише прашину уз вербалне и невербалне инструкције	Самостално брише прашину
Брише стаклене површине	Уз навођење брише стаклене површине	Уз вербалне инструкције брише стаклене површине	Самостално брише стаклене површине
Одржава хигијену подова	Одржава хигијену подова уз помоћ	Одржава хигијену подова уз вербалне и невербалне инструкције	Одржава хигијену подова (усисавање, брисање mopом)
Разликује уређаје у купатилу	Уз асистенцију именује/показује уређаје у купатилу	Самостално именује/показује уређаје у купатилу	Разликује уређаје, одређује им намјену, користи сам или уз навођење
Користи фен за сушење косе	Користи фен за сушење косе уз помоћ и подстицање	Користи фен за сушење косе уз усмјеравање и подстицање	Самостално користи фен за сушење косе и естетски обликује фризуру
Разликује средства за одржавање хигијене (личне, простора)	Уз навођење сортира средства на она за личну хигијену и хигијену простора	Уз навођење разликује средства за одржавање кухиње, купатила, подова, стакла и сл.	Самостално разликује средства за одржавање кухиње, купатила, подова, стакла и сл.

Одржава хигијену тоалета	Одржава хигијену тоалета уз помоћ и подстицање	Одржава хигијену тоалета уз вербалне и невербалне инструкције	Самостално одржава хигијену тоалета
Разликује уређаје у кухињи	Уз асистенцију именује/показује уређаје у кухињи	Самостално именује/показује уређаје у кухињи	Разликује уређаје, одређује им намјену, користи сам или уз навођење
Користи апарате у кухињи (тостер, миксер, шпорет)	Користи апарате у кухињи уз помоћ и надзор	Користи апарате у кухињи уз сликовно навођење и надзор	Користи апарате у кухињи самостално, уз повремени надзор
Познаје мјере за очување здравља и безбједности у кухињи	Упознаје се са опасностима и мјерама опреза уз помоћ	Препознаје конкретна упозорења, симболе уз навођење	Самостално повезује симболе са опасностима на које указују
Разликује кухињско посуђе	Уз асистенцију именује/показује кухињско посуђе	Самостално именује/показује кухињско посуђе	Разликује посуђе, одређује им намјену, користи сам или уз навођење
Рукује кухињским посуђем	Краткотрајно и уз помоћ рукује кухињским посуђем	Уз навођење и објашњавање рукује кухињским посуђем	Рукује кухињским посуђем
Пере кухињско посуђе	Краткотрајно и неправилно покушава да изведе активност	Пере посуђе уз помоћ и усмјеравање	Пере посуђе уз повремено усмјеравање пажње и корекцију
Брише и одлаже кухињско посуђе	Брише и одлаже кухињско посуђе уз помоћ	Брише и одлаже кухињско посуђе уз усмјеравање и корекцију	Брише и одлаже кухињско посуђе
Одржава хигијену посуђа и апарата коришћених при кувању	Одржава хигијену посуђа и апарата коришћених при кувању уз помоћ	Одржава хигијену посуђа и апарата коришћених при кувању уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално одржава хигијену посуђа и апарата коришћених при кувању
Разликује основне намирнице	Разликује основне намирнице уз помоћ и усмјеравање	Уз асистенцију именује/показује основне намирнице	Разликује основне намирнице
Развија вјештине неопходне за кување (резање, рендање, мућење, сјецкање, мијешање, сипање)	Обавља наведене активности неопходне за кување уз помоћ	Обавља наведене активности неопходне за кување уз навођење	Самостално обавља наведене активности неопходне за кување

Припрема ужину и пиће (кафа, тост, сендвич, чај, топла чоколада)	Припрема ужину и пиће уз помоћ и навођење	Припрема ужину и пиће уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема ужину и пиће
Припрема јело које се не кува	Припрема јело које се не кува уз помоћ и навођење	Припрема јело које се не кува уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема јело које се не кува
Припрема салату	Припрема салату уз помоћ и навођење	Припрема салату уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема салату
Припрема десерт	Припрема десерт уз помоћ и навођење	Припрема десерт уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема десерт
Припрема хладне напитке	Припрема хладне напитке уз помоћ и навођење	Припрема хладне напитке уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема хладне напитке
Припрема јела – кува (инстант супа, палента, палачинци, пудинг)	Припрема јела – кува уз помоћ и навођење	Припрема јела – кува уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално припрема јела – кува
Прати упутства и рецепте (у ријечи и/или слици)	Прати упутства и рецепте уз помоћ	Прати упутства и рецепте уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално прати упутства и рецепте
Правилно одабере и употребљава намирнице	Правилно одабере и употребљава намирнице уз помоћ и усмјеравање	Правилно одабере и употребљава намирнице уз корекције	Правилно одабере и употребљава намирнице
Води рачуна о хигијени намирница	Води рачуна о хигијени намирница уз помоћ и усмјеравање	Води рачуна о хигијени намирница уз евентуалне корекције	Води рачуна о хигијени намирница
Правилно складишти намирнице	Краткотрајно и неправилно покушава да изведе активност	Складишти намирнице уз помоћ	Правилно складишти намирнице
Препознаје намирнице неадекватне за кориштење	Уз навођење препознаје покварену храну (која има буђ, промјењен мирис, гњила мјеста и сл.) на конкретним примјерима	Уз навођење препознаје покварену храну (која има буђ, промјењен мирис, гњила мјеста и сл.) на сликама	Самостално препознаје покварену храну (која има буђ, промјењен мирис, гњила мјеста и сл.) на сликама или конкретним примјерима
Разликује оброке у току дана	Разликује оброке у току дана уз помоћ	Разликује оброке у току дана уз усмјеравање и корекцију	Разликује оброке у току дана

Разликује храну према obroку у току дана (доручак, ручак, вечера, ужина)	Уз навођење сортира храну карактеристичну за одређен оброк	Самостално сортира храну карактеристичну за одређен оброк	Разликује, показује, именује храну карактеристичну за одређен оброк
Сервира јело	Сервира јело уз помоћ	Сервира јело уз усмјеравање и подстицање	Сервира јело
Поставља сто	Поставља сто по моделу и уз помоћ	Поставља сто уз усмјеравање и корекцију	Поставља сто
Распрема сто	Распрема сто уз помоћ	Распрема сто уз усмјеравање и подстицање	Распрема сто
Пристојно сједи за столом	Пристојно сједи за столом уз помоћ	Пристојно сједи за столом уз корекцију	Пристојно сједи за столом за вријеме узимања obroка
Узима храну без расипања	Узима храну без расипања уз помоћ и подстицање	Узима храну без расипања уз вербалне и невербалне инструкције	Узима храну без расипања
Користи прибор за јело	Користи прибор за јело уз корекције и помоћ	Користи прибор за јело уз вербалне инструкције	Користи прибор за јело
Разликује врсте одјеће	Разликује врсте одјеће уз помоћ	Разликује врсте одјеће уз навођење	Разликује врсте одјеће и њихову намјену
Одијева се у складу с временским приликама и различитим ситуацијама	Одијева се у складу с временским приликама и различитим ситуацијама уз помоћ	Одијева се у складу с временским приликама и различитим ситуацијама уз корекције	Одијева се у складу с временским приликама и различитим ситуацијама
Копча дугмад	Копча дугмад уз помоћ	Копча дугмад уз навођење	Копча дугмад
Копча затварач	Копча затварач уз помоћ	Копча затварач уз навођење	Копча затварач
Качи веш да се суши	Качи веш непрецизним покретима и уз асистенцију	Качи веш уз повремено усмјеравање и корекције	Самостално качи веш
Слаже веш	Краткотрајно слаже веш уз навођење и помоћ	Слаже веш непрецизним покретима и уз асистенцију	Слаже веш уз повремено усмјеравање и корекције
Ставља веш на одређено мјесто	Краткотрајно и неправилно покушава да изведе активност	Ставља веш на одређено мјесто уз помоћ	Ставља веш на одређено мјесто уз повремену корекцију

Одлаже прљаву одјећу на одређено мјесто	Одлаже прљаву одјећу на одређено мјесто уз помоћ	Одлаже прљаву одјећу на одређено мјесто уз евентуалне корекције	Одлаже прљаву одјећу на одређено мјесто
Сортира прљаву одјећу за прање	Самостално сортира прљаво и чисто	Уз навођење сортира веш за прање на бијели и шарени	Самостално сортира веш за прање на бијели и шарени
Провлачи конач кроз иглу	Уз модел и навођење провлачи конач кроз иглу с већом ушницом	Уз вербално навођење провлачи конач кроз иглу	Самостално провлачи конач кроз иглу
Пришива дугмад	Краткотрајно и неправилно покушава да пришије дугме	Пришива дугме непрецизним покретима	Пришива дугме уз повремено усмјеравање пажње и корекцију
Крпи одјећу једноставним шавом	Уз физичко навођење крпи одјећу по моделу једноставним шавом	Уз вербално навођење крпи одјећу једноставним шавом	Самостално крпи одјећу једноставним шавом
Разликује врсте обуће	Краткотрајно усмјерава пажњу на врсте обуће	Разликује врсте обуће уз помоћ	Разликује врсте обуће и њихову намјену
Оставља обућу на одређено мјесто	Краткотрајно слаже обућу уз помоћ	Слаже обућу на одређено мјесто уз навођење	Слаже обућу на одређено мјесто уз повремену корекцију
Одржава хигијену обуће	Покушава да изведе активност уз помоћ	Одржава хигијену обуће уз повремену асистенцију	Одржава хигијену обуће
Одржава хигијену одјеће (користи машину за прање веша)	Користи веш-машину уз помоћ	Користи веш-машину уз навођење и сликовне подсјетнике	Самостално користи веш-машину уз повремени надзор

Препоручени садржаји/активности

Стицање вјештина и знања за живот у кући (култура живљења)

- Одржавање реда и чистоће у просторији
- Брисање подова mopом или метлом
- Пајање паучине
- Руковање усисивачем
- Брисање стаклених површина

- Сортирање средстава за чишћење по намјени (просторији у којој се користи)
- Одлагање отпада и сортирање истог
- Повезивање собе и карактеристичног намјештаја
- Повезивање намјештаја и функције
- Увођење естетског елемента у уређивању (слике, вазе, украсни јастучићи, фигуре и сл.)
- Мијењање постелине и спремање кревета

Стицање вјештина и знања у исхрани и припреми намирница

- Припрема хране – салате, сокови, сендвичи
- Термичко обрађивање хране – припрема јаја, пудинга, сутлијаша, инстант супа, хреновки
- Разликовање здраве хране од нездраве сортирањем слика
- Повезивање слика намирница са мјестом складиштења (фрижидер, остава, замрзивач)
- Повезивање слика намирница и кухињских уређаја (тост - тостер, јаја и шећер – миксер и сл.)
- Сортирање слика хране на групу исправне и неисправне (покварене)
- Показивање рока трајања на намирници (са или без тумачења)
- Разликовање куповне (паштете, кекс, хреновке, смрзнута јела) од домаће хране (домаћа супа, чорбе од пасуља, купуса, сарма)
- Постављање и склањање са стола
- Руковање прибором за јело приликом исхране (непросипање из кашике, резање ножем уз придржававање виљушком и сл.)

Стицање вјештина и знања у одржавању одјеће и обуће

- Увлачење конца у игле различите величине
- Зашивање рупа на одјећи, зашивање дугмади
- Откопчавање и закопчавање различитих копчи (друкер, рајсфершлус, дугмад, француска копча итд.)
- Сортирање одјеће на прљаву и чисту, за одрасле и дјецу, за мушкарце и жене, свечану и спортску итд.
- Сортирање одјеће по величини (гледање етикета и бројних или словних величина)
- Качење веша на штрик или сталак за сушење
- Пеглање једноставних одјевних предмета
- Скидање громулица и длачица са одјевних предмета специјалним средствима
- Скидање флека са одјеће адекватним средствима
- Сортирање обуће по намјени, материјалу, величину
- Чишћење обуће

Упутства наставнику

- Сви послови и задаци морају бити једноставни, јасни и конкретни
- Предност давати практичном извођењу планираних активности
- Усвојене исходе понављати и кроз визуелне садржаје (нпр. видео рецепт или рецепт у сликама, постер са упутством одржавања хигијене простора и сл.)
- Прилагодити ученику планирану активност (кроз модел, видео или аудио садржај)
- Ученике са бољим способностима охрабривати на сложеније радње (читање декларација на намирницама, упута о одржавању одјеће и обуће, провјера величине одјеће и сл.)
- Пажњу ученика као и мотивацију за рад треба подстицати вербалним објашњењима на нивоу разумијевања ученика, а која су праћена и визуелним упутствима
- Сваку активност подстицати похвалом или наградом и усмјеравати ка жељеном циљу

МАНУФАКТУРА / ЗЕМЉОРАДЊА

Настава радионичких производних активности доприноси развоју радних навика, вјештина и креативног изражавања ученика. С обзиром на узраст потребно је ширити дијапазон вјештина којима ће ученик моћи створити производ и развијати осјећај корисности. Израђивање производа у радионицама омогућава ученику да развија самопоуздање и осјећај самовриједности, а околини показује да ученици са первазивним сметњама могу бити продуктивни. Производи које ученици сами направе доприносе и бољој инклузивности и друкчијем опажању заједнице о њима.

Наставни садржаји који се односе на усвајање практичних вјештина и знања о узгоју и одржавању биљака, доприносе унапређењу наставе и развоју радно-окупационих активности. Ученицима узраста четвртог нивоа треба омогућити стицање радних навика и вјештина. Циљ је охрабривање ученика да шире своја интересовања, излазе из зоне комфора и упознају нове алате и технике рада. Извођење наставе на отвореном, рад са земљом доприносе побољшању цјелокупног психофизичког стања ученика и осјећаја личног постигнућа.

IV ниво

1. 2. 3. година школовања

Годишњи фонд часова

Прва година	360
Друга година	360
Трећа година	360

Седмични фонд часова

Прва година	10
Друга година	10
Трећа година	10

Општи циљ

Стицање практичних вјештина и знања које ученику омогућавају развој креативности, осјећај корисности кроз израду предмета практичне и/или естетске вриједности, те учествовање у повртларским и цвјећарским активностима.

Посебни циљеви

- Израда производа од глине, жице и других материјала
- Израда производа од различитих тканина
- Развијање вјештине обраде и израда производа од дрвета
- Стицање знања и практичних вјештина у сађењу и одржавању култивисаног биљака и уређења дворишта
- Развијање вјештина руковања алатима и усвајање правила понашања и заштите на раду

Исходи Ученик:	Показатељи по годинама/способностима ученика			
МАНУФАКТУРА				
Израђује предмете од глине или глинамола (подметач, тањирачићи, здјелице, пепељара)	Прави једноставне предмете уз помоћ	Покушава да направи једноставне предмете уз корекцију	Израђује једноставан предмет употребне или естетске вриједности	
Боји предмете од глине	Боји предмете од глине уз помоћ	Боји предмете од глине уз корекцију	Самостално боји предмете од глине	
Боји готове материјале (стакло, керамика, метал)	Боји готове материјале уз физичко вођење	Боји готове материјале уз вербално подстицање	Самостално боји готове материјале и користи одговарајуће боје	
Израђује накит низањем перли од различитог материјала	Упознавање са материјалом и креирање једноставних низова уз физичко навођење	Креирање једноставних низова уз вербални подстицај	Креирање ниски помоћу слике или самостално	
Израђује накит од различитих материјала (глина, глинамол, дас маса, фимо маса)	Израђује накит уз физичко вођење и подстицај (брош, привјесак, наруквица и др.)	Израђује накит уз вербалне упуте	Израђује накит уз надзор и приказ слике	
Рециклира и израђује накит од четкица за зубе, пластичних флаша	Чисти четкице и флаше, припрема их за рад, израђује уз физичку помоћ	Чисти четкице и флаше, припрема их за рад, израђује накит уз кориговање и вербалне инструкције	Чисти четкице и флаше, припрема их за рад, израђује накит према упутству	
Намотава жицу	Намотава жицу уз физичку подршку	Намотава жицу уз мале корекције покрета	Самостално намотава жицу	
Израђује предмете од жице	Израђује једноставније предмете уз помоћ	Израђује једноставније предмете уз подстицање	Израђује једноставније украсе од жице	
Комбинује жицу са другим материјалима	Комбинује жицу и материјале (тканину, стакло, глина, итд.) уз помоћ	Комбинује жицу и друге материјале уз навођење	Самостално комбинује жицу са разним материјалима	

Прави облике од материјала из природе	Прикупља разне плодове и материјале у природи уз помоћ	Учествује у прављењу разних облика уз помоћ	Самостално прави различите облике уз инструкцију и корекцију
Израђује таписерије	Упознаје једноставне појмове и технике уз визуелни приказ и физичку помоћ	Израђује таписерије једноставног мотива уз вербално навођење	Израђује таписерије једноставног мотива уз помоћ слике или видео приказа
Украшава тканину батик техником	Упознаје батик технику (ручно осликавање текстила, свиле) уз визуелни приказ	Осликава тканине батик техником са једноставним мотивом уз визуелни приказ и физичку помоћ	Осликава тканине са батик техником са једноставним мотивом уз помоћ слике или видеа са вербалним навођењем
Украшава тканину избјељивањем	Сам или уз навођење прави чворове на тканини (мајица) и учвршћује га	Уз навођење украшава тканину избјељивањем (потапа у избјељивач и држи краће вријеме)	Уз надзор и вербалну инструкцију украшава тканину избјељивањем
Користи алат и прибор за ткање	Препознаје и користи алат и прибор за ткање уз физичко вођење	Препознаје и користи алат и прибор за ткање уз вербалне упуте	Препознаје и користи алат и прибор за ткање
Препознаје материјале за ткање (вуна и тканина)	Издаја од понуђених материјала материјале погодне за ткање уз физичко вођење	Препознаје и разликује материјале за ткање уз вербалне упуте	Препознаје и разликује материјале за ткање
Именује или показује различите тканине	Именује и/или показује вунену и кожну тканину	Именује и/или показује свилену и чипкану тканину	Именује и/или показује памучну и ланену тканину
Препознаје, разликује и користи машине за ткање	Препознаје, разликује и користи машине за рад уз физичко вођење	Разликује и користи машине за рад уз вербалне упуте	Препознаје, разликује и користи ткалачке машине
Израђује и украшава предмете од тканине	Израђује једноставне предмете уз физичко навођење (играчке, подметач, крпа, трака за косу и сл.)	Израђује и украшава једноставне предмете уз вербалну инструкцију	Самостално израђује и украшава једноставне предмете од тканине
Користи кожу за израду разних предмета	Обрађује кожу уз помоћ и физичко навођење	Израђује предмете од коже уз физичко навођење	Израђује предмете уз вербално навођење и сликовни приказ
Демонстрира ткање на ручном разбоју	Тка на ручном разбоју уз физичку помоћ	Тка на ручном разбоју уз корекције и вербалне инструкције	Демонстрира ткање на ручном разбоју

Израђује предмете од тканог материјала (торбица, новчаник)	Израђује предмет од тканог материјала уз физичку помоћ	Израђује предмет од тканог материјала уз корекције и вербалне инструкције	Самостално или уз сликовне инструкције израђује предмет од тканог материјала
Мота вуну	Мота вуну уз помоћ	Мота вуну уз вербално подстицање	Мота вуну самостално
Разврстава вуну (по дебљини, боји и дужини)	Разврстава вуну по боји, дебљини и дужини уз навођење	Самостално разврстава вуну по једном критеријуму (боји, дебљини и дужини)	Самостално разврстава вуну по више критеријума
Омотава предмете вуном (омотова конзерве и правивчашу за оловке, вазе и сл.))	Омотава предмете вуном уз физичко вођење	Омотава предмете вуном уз вербалне упуте	Омотава предмете вуном уз претходно показивање слике
Филца вуну (мокро)	Филца вуну уз помоћ	Филца вуну уз корекције	Самостално филца вуну
Израђује предмете од филцане вуне	Израђује предмет од филцане вуне уз помоћ	Израђује предмет од филцане вуне уз корекције и вербалне инструкције	Израђује предмет од филцане вуне имитирањем
Разликује и употребљава алат и прибор за шивање	Разликује и користи алат и прибор уз физичко вођење	Разликује и користи алат и прибор уз вербалну инструкцију	Разликује и користи алат и прибор уз имитацију
Користи машину за шивање	Користи машину уз физичко вођење	Користи машину за шивење уз вербалну инструкцију	Користи машину за шивање
Разликује радионице	Зна функцију и материјале за керамичку радионицу сам или уз навођење	Зна функцију и материјале за ткалачку радионицу сам или уз навођење	Зна функцију и материјале за столарску радионицу сам или уз навођење.
Разликује и препознаје алате	Разликује и именује алате за керамичку радионицу сам или уз навођење	Разликује и именује алате за ткалачку радионицу сам или уз навођење	Разликује и именује алате за столарску радионицу сам или уз навођење.
Рукује чекићем	Рукује чекићем уз физичко вођење	Рукује чекићем уз повремено придржавање руке	Рукује чекићем приликом обављања разних врста послова
Рукује клијештима	Рукује одговарајућим клијештима уз помоћ	Рукује одговарајућим клијештима уз вербално усмјеравање	Самостално бира и рукује одговарајућим клијештима

Рукује тестером	Користи тестеру уз помоћ	Користи тестеру уз надзор	Самостално користи тестеру, реже по означеном мјесту
Рукује дрвеним метром	Прислања фиксни дрвени метар, наставник читава и означава мјеру	Користи дрвени метар на расклапање уз подршку	Самостално користи дрвени метар на расклапање
Рукује метром на извлачење	Користи метар на развлачење, али га закочи уз помоћ, наставник читава и означава мјеру	Користи метар на развлачење, али га закочи уз подстицање	Рукује метром на развлачење самостално
Лијепи, чисти и спаја елементе	Лијепи, чисти и спаја елементе уз физичку помоћ	Лијепи, чисти и спаја елементе уз вербалну подршку и кориговање	Самостално лијепи, чисти и спаја одговарајуће елементе
Обрађује површине, брусним папиром и прави готов производ	Обрађује брусним папиром површине уз физичку помоћ	Обрађује брусним папиром површине уз повремену помоћ и кориговање	Учвршћује потребни дио, обрађује неравне површине, прави готов производ
Буши рупе са ручном бушилицом	Користи ручну бушилицу уз физичко показивање	Користи ручну бушилицу уз вербалне упуте и кориговање	Самостално уз надзор користи ручну бушилицу
Буши рупе са електричном бушилицом (са регулацијом брзине обртаја)	Користи електричну бушилицу уз физичку помоћ	Користи електричну бушилицу уз претходно регулисање брзине обртаја уз кориговање и навођење	Самостално уз надзор регулише брзину обртаја и користи електричну бушилицу
Препознаје и разликује материјале од дрвета	Препознаје предмет од дрвета сам или уз навођење	Уз навођење разликује меко и тврдо дрво	Самостално разликује меко и тврдо дрво, као и поједине врсте дрвета
Бруси дрво	Бруси дрво брусним папиром	Бруси дрво електричном брусилцом уз физичку помоћ	Самостално бруси електричном брусилцом уз надзор
Обрађује дрво	Обрађује дрво (шмиргла, фарба) уз помоћ и физичко вођење	Обрађује дрво (шмиргла, фарба) уз вербалне упуте и кориговање	Имитира обраду дрва или на налог самостално изводи задату радњу
Израђује предмете од дрвета	Израђује предмете од дрвета уз физичко вођење и помоћ	Израђује предмете од дрвета уз вербалне упуте и кориговање	Имитира поступак израде предмета од дрвета
Користи технику пирографије	Прави пирографом једноставне цртеже уз потребну помоћ	Прави пирографом једноставне цртеже уз вербална упутства	Израђује пирографом разне цртеже, украшава их уз надзор

Припрема подлогу и ради декупаж, на старом намјештају и предметима	Чисти стари намјештај и предмете, припрема за декупаж	Чисти и припрема за декупаж, наноси лијепак и мотиве уз физичку помоћ	Чисти и припрема за декупаж, наноси лијепак и мотиве уз вербално подстицање и кориговање
Израђује наруквице од штапића за сладолед или шпатула	Израђује наруквице уз физичку помоћ	Израђује наруквице уз вербалне упуте и повремену помоћ	Прати упутства и сам израђује наруквице
Израђује гарнитуре за сједење, од палета (еуро палета)	Реже палете на одређеном мјесту и прави једноставне столице уз физичку помоћ	Реже палете на одређеном мјесту и прави једноставне столице, столове, клупе уз потребну физичку подршку	Реже палете на одређеном мјесту и прави гарнитуре за сједење уз надзор
Саставља кутије и пакује производе у њих	Саставља кутије уз физичку помоћ	Саставља кутије и пакује уз вербално подстицање	Саставља кутије и пакује одговарајуће производе сам или пратећи сликовна упутства
Пакује елементе (рад са селотејпом, канапом, конопцем)	Пакује елементе и лијепи селотејпом уз физичку помоћ	Пакује елементе, лијепи селотејпом, веже канапом и конопцем уз вербалну помоћ	Пакује елементе, лијепи, веже канапом и конопцем и прави машину приликом везања уз кориговање
Израђује полице од дрвета	Израђује полице од дрвета имитацијом уз физичко навођење	Израђује полице од дрвета пратећи вербалне упуте и кориговањем	Самостално израђује једноставније полице од дрвета уз надзор
Израђује кућице за птице	Израђује кућице за птице уз физичку подршку	Израђује кућице за птице уз вербално навођење и кориговање	Израђује кућице за птице пратећи упутство са сликама
Израђује кућице за пса	Израђује кућице за псе уз помоћ	Израђује кућице за псе уз вербално навођење и кориговање	Израђује кућице за псе уз надзор и пратећи упутство са сликама

ЗЕМЉОРАДЊА/ АГРОКУЛТУРА

Препознаје и разликује собне биљке	Сам или уз навођење издваја слике или конкретно собно биље од осталих врста	Уз навођење препознаје и разликује неколико познатих врста собних биљака	Самостално препознаје и разликује неколико познатих врста собних биљака
Разликује дивље и култивисане биљке (цвијеће)	Разликује дивље и култивисано цвијеће према окружењу (ливада, саксија) са или без навођења	Уз навођење разликује поједино собно и дивље цвијеће без помоћи окружења	Самостално разликује поједино собно и дивље цвијеће без помоћи окружења
Препознаје и разликује повртларске биљке	Идваја и/или именује пет врста поврћа сам или уз навођење	Идваја и/или именује десет врста поврћа сам или уз навођење	Идваја и/или именује петнаест врста поврћа сам или уз навођење
Препознаје и разликује воћке	Идваја и/или именује пет врста воћа сам или уз навођење	Идваја и/или именује десет врста воћа сам или уз навођење	Идваја и/или именује петнаест врста воћа сам или уз навођење
Разликује локално и егзотично воће	Уз навођење сортира слике воћа у двије групе (домаће и егзотично)	Уз вербалну помоћ сортира слике воћа у двије групе (домаће и егзотично)	Самостално сортира слике воћа у двије групе (домаће и егзотично) и зна које се воће може локално засадити
Препознаје мјеста садње и специфичне биљке	Уз навођење разликује травнате површине од обрађиване (њива, башта)	Самостално разликује травнате површине од обрађиване (њива, башта)	Сам или уз помоћ разликује које биљке се саде у башти, на њиви
Препознаје потребне услове за живот и развој биљака	Препознаје одлике биљака као одлике живих бића сам или уз навођење	Уз навођење препознаје потребне услове за развој биљака (ваздух, вода, земљиште, топлота)	Самостално препознаје потребне услове за развој биљака (ваздух, вода, земљиште, топлота)
Препознаје потребу заштите биљака од сунца и температуре	Уз примјере и навођење уочава последице прејаког сунца и превисоке/прениске температуре	Уз навођење препознаје потребу и штити биљке (склања са јаког сунца, уноси у затворен простор и сл.)	Сам препознаје потребу и штити биљке (склања са јаког сунца, уноси у затворен простор и сл.)
Препознаје потребу заштите биљака од инсеката и корова	Уз примјере и навођење уочава последице корова и инсеката на биљке	Уз навођење препознаје потребу и штити биљке (плијеви коров, купи златице с кромпира и сл.)	Самостално препознаје потребу и штити биљке (плијеви коров, купи златице с кромпира и сл.)

Препознаје утицај климе на врсту биљног свијета	Сам или уз навођење препознаје на сликама пустињу, планину, равницу и уочава разлике у биљном свијету	Уз навођење препознаје које биљне врсте успјевају у клими у којој он живи	Самостално препознаје које биљне врсте успјевају у клими у којој он живи
Користи различите апликације које показују развој биљака, да ли су здраве, како се узгајајају и сл. (нпр. „Leafy“)	Посматра како други користе апликацију и користи је уз помоћ	Користи апликацију уз навођење	Самостално корисати апликације
Разликује врсте радова у односу на годишње доба	Сам или уз навођење препознаје на сликама годишња доба и именује поједине врсте радова	Уз навођење наводи кад се шта ради (нпр. у прољеће је сјетва, у јесен жетва одређених биљака)	Самостално наводи кад се шта ради (нпр. у прољеће је сјетва, у јесен жетва одређених биљака)
Разликује и именује алат	Издаја сам или уз навођење слике именованог алата	Уз навођење именује и/или показује баштенски алат	Самостално именује и/или показује баштенски алат
Разликује и именује пољопривредне машине	Издаја сам или уз навођење слике именоване пољопривредне машине	Уз навођење именује и/или показује пољопривредну машину	Самостално именује и/или показује пољопривредну машину
Савладава основне технике у раду	Извршава основне кораке уз физичко вођење	Извршава кораке уз мању помоћ	Извршава кораке уз вербалне упуте
Припрема земљиште за садњу	Уз навођење припрема земљиште за обраду (наводњава суву земљу)	Уз навођење доноси именовани алат и сјеме	Самостално доноси именовани алат и сјеме
Препознаје и разликује сјеме и саднице	Издаја сјемена биљака од понуђеног	Уз навођење издаја луковице и саднице од сјемена у картицама	Самостално издаја луковице и саднице од сјемена у картицама
Разврстава и сортира (луковице, саднице, сјеме)	Разврстава сјеме уз демонстрацију и вербалну инструкцију	Разврстава сјеме уз приказ слике и вербалну инструкцију	Разврстава, сортира и припрема за складиштење
Садити воће	Посматра сађење воћа, распакује саднице уз навођење	Уз навођење ставља садницу у већ ископану рупу и затрпава остатком земље	Самостално ставља садницу у већ ископану рупу и затрпава остатком земље
Садити поврће у башти или пластенику (плодород)	Посматра сађење поврћа, отвара кесице и додаје сјеме уз навођење	Уз навођење ставља сјеме у већ ископану рупу у плодороду и затрпава остатком земље	Самостално ставља сјеме у већ ископану рупу у плодороду и затрпава остатком земље

Сади биљке у саксијама	Посматра сађење цвијећа, додаје потребан материјал, залијева након садње	Уз навођење ставља сјеме или садницу у већ ископану рупу у саксији и затрпава остатком земље	Самостално ставља сјеме или садницу у већ ископану рупу у саксији и затрпава остатком земље
Плијеви траву на нетравнатим површинама	Уз физичку помоћ уочава на бетону травнате дијелове и плијеви их	Уз вербално навођење уочава на бетону травнате дијелове и плијеви их	Самостално уочава на бетону травнате дијелове и плијеви их
Плијеви траву у башти или пластенику	Уз физичку помоћ разликује коров од култивисане биљке и плијеви само коров	Уз вербално навођење разликује коров од култивисане биљке и плијеви само коров	Самостално разликује коров од култивисане биљке и плијеви само коров
Рукује маказама за воће	Орезује воће уз физичко показивање (мјесто орезивања, положај маказа и др.)	Орезује воће уз вербално навођење (мјесто орезивања, положај маказа и др.)	Самостално орезује воће на показаном мјесту
Рукује лопатом	Уз физичко показивање правилно држи лопату и забија је у земљу	Уз физичко показивање и правилно држање лопате копа рупу у мекој земљи	Самостално правилно држи лопату и копа руку у мекој земљи
Рукује штијачем (ашов)	Уз физичко показивање правилно држи штијач и забија је у земљу	Уз физичко показивање и правилно држање штијача окопава земљу	Самостално правилно држи штијач и окопава земљу
Рукује мотиком	Уз физичко показивање правилно држи мотику и забија је у земљу	Уз физичко показивање и правилно држање мотике окопава земљу	Самостално правилно држи мотику и окопава земљу
Рукује грабљама	Уз физичко показивање правилно узима, држи и одлаже грабље	Уз навођење рукује грабљама (скупља опало лишће, покошену траву)	Самостално рукује грабљама (скупља опало лишће, покошену траву)
Рукује мањим алатом (мотичица, лопатица, торнадица)	Сам или уз навођење узима и доноси именовани алат	Уз физичко показивање правилно држи мањи алат и обрађује земљу	Самостално правилно држи мањи алат и обрађује земљу
Ради на уређењу школског дворишта	Уређује школско двориште уз помоћ и усмјеравање	Уређује школско двориште уз инструкције и корекције	Уређује школско двориште сам или на налог
Одржава травнате површине	Реже и коси траву уз физичку помоћ и вербално навођење	Реже и коси траву уз вербалну инструкцију	Самостално или на налог коси траву

Брине о цвијећу (залијева, склања од сунца, прихрањује)	Брине о цвијећу уз помоћ и усмјеравање	Брине о цвијећу уз инструкције и корекције	Брине о цвијећу (сам препознаје потребе)
Ради у пластенику	Ради једноставне послове у пластенику уз помоћ	Ради једноставне послове у пластенику уз навођење	Ради једноставне послове у пластенику на налог
Реже цвијеће и сортира	Реже и сортира цвијеће уз физичко вођење	Реже и сортира цвијеће уз вербалне упуте и корекције	Реже и сортира цвијеће уз вербалне упуте и формира букет
Сади цвијеће у дворишту	Сади цвијеће уз физичко навођење	Сади цвијеће уз вербалне инструкције	Самостално сади цвијеће на налог
Одлаже и одржава алат	Сам или уз навођење узима и враћа алат на предвиђено мјесто	Уз навођење чисти кориштен алат и одлаже на правилан начин	Самостално или уз вербалне налоге чисти кориштен алат и одлаже на правилан начин
Слиједи правила понашања приликом рада	Слиједи уз физичко навођење правила понашања	Слиједи уз вербално навођење правила понашања	Слиједи сликовна упутства за правилно понашање
Уочава и избјегава опасне ситуације	Уочава на сликама опасне ситуације (приликом копања, запрашивања и сл.)	Уз навођење уочава стварне опасности и склања се на налог	Самостално уочава стварне опасности и сам или на налог се склања

Препоручени садржаји/активности

Израда производа од глине, жице и других материјала

- Израда предмета од различитих материјала (прављење честитки, паноя по годишњим добима, држач за оловке, кућице од картона, израда 3D облика (лептир, цвијет, птица, бубамара)
- Израда предмета од глине и глинома
- Израда перли различитих облика од глине и глинома
- Израда накита од глине и глинома (наруквице, минђуше, огрлице и сл.)
- Израда мозаика од глине, стакла и других материјала
- Израда мозаика од природних материјала
- Обликовање једноставних облика од жице (круг, квадрат, и сл.)
- Резање жице кљештима на дуже и краће дијелове
- Израда накита од жице у комбинацији са другим материјалима (прстен, минђуше, огрлице, брошеви, привјесци и сл.)
- Израда посуда, тањира, ваза, пепеларе и други предмети који имају употребну вриједност

Израда производа од различитих тканина

- Израда предмета од вуне (лоптице за капе, новогодишње кугле, накит за јелку)
- Израда предмета облагањем вуне (омотавање вуне)
- Пуњење јастука и плишаних играчака вуном, филцом и другим материјалима)
- Израда таписерије
- Резање и обрада коже
- Резање и обрада свиле
- Израда производа од коже(новчаник, футрола)
- Парање вуне са старог одјевног предмета и намотавање клупка
- Израда накита од филчане вуне (брош, минђуше, огрлице)
- Шивање једноставних комада, јастучића, украса
- Ткање једноставних предмета (подметачи)
- Израда накита и украса од тканог материјала
- Украшавање тканина техникама батик и избјелјивање
- Израда поклона писањем и шарањем по мајици или шалу

Развијање вјештине обраде и израда производа од дрвета

- Израда предмета од дрвета (разни облици од шперплоче)
- Израда саобраћајних знакова
- Обрада и шмирглање дрвета
- Лијеplљење дијелова дрвофиксом у цјелину
- Израда сатова од дрвета
- Прављење паноя од дрвених штапића и плоча
- Израда и обликовање музичких инструмената (ударалки)
- Израда оквира за слике и сл.
- Израда кућице за птице и псе
- Израда сталака и полица
- Склапање искројених дрвених елемената у цјелине
- Склапање по инструкцијама сликовним или видео
- Прављење намјештаја од еуропалета
- Израда коцкица и осликавање (за игре „Човјече не љути се“, „Јамб“)

Стицање знања и практичних вјештина у сађењу и одржавању култивисаног биљака и уређења дворишта

- Сортирање слика на воће и поврће
- Сортирање слика дивљег и култивисаног цвијећа
- Цртање биљака и дијелова биљке (коријен, лист, стабло, плод)
- Приказ штетног утицаја на биљке (воде, ваздуха, инсеката, сунца)
- Кориштење различитих доступних апликација
- Илустрације различитих климатских поднебља и лијеplење слика биљака на адекватно мјесто
- Цртање или слагање слике животног циклуса биљке (сјеме, младица, зрела биљка итд.)
- Садња пшеница или пасуља у стаклену теглу и посматрање раста
- Сортирање слика воћа на локално и егзотично
- Сади биљке (воће, поврће, цвијеће
- Плијеви траву и коров
- Механички уклања инсекте (нпр. златице с кромпира)
- Повезује на слици годишње доба и активност или врсту биљака
- Залијева биљке (пази на количину воде, снагу млаза и сл.)
- Прати временске услове и чува биљке
- Именује и разликује врсте косачица
- Одржавање уредности дворишта (скупља смеће, суво лишће, плијеви траву на бетону и тд.)
- Кошење траве у дворишту
- Орезивање живе ограде
- Сађење цвијећа и траве
- Прављење цвјећњака (естетски доживљај)

Развијање вјештина руковања алатима и усвајање правила понашања и заштите на раду

- Именовање и показивање алата на сликама
- Повезивања алата са радионицом
- Повезивање материјала са алатом (на сликама или конкретно)
- Руковање и мјере опреза приликом руковања алатом за керамичку радионицу
- Руковање и мјере опреза приликом руковања алатом за ткалачку радионицу
- Руковање и мјере опреза приликом руковања алатом за столарску радионицу
- Именовање и показивање пољопривредних машина на сликама
- Руковање алатима (маказе, лопате, штијач, торнадица итд.)
- Вјежбе за развијање снаге у шакама и рукама
- Вјежбе за развој координације покрета

- Узимање и одлагање алата на предифњено мјесто
- Облачење и одржавање уредности радне одјеће
- Кориштење заштитне опреме (нпр. рукавице, наочаре и сл.)
- Прављење и праћење визуелних упутстава за рад
- Успостављање система награде за добро обављен посао
- Илустрације, објашњавање, практично показивање и избегавање опасних ситуација

Упутства наставнику

- Како би се проширила лепеза радних активности и омогућила динамика наставе спојени су радионички и агрокултурни рад из области вртларства и цвјећарства. Обједињеност исхода даје могућност да наставник лакше распоређује часове и теме с обзиром на седмични фонд часова.
- Током усвајања вјештина и практичних знања ученику је потребно континуирано пружати адекватан ниво подршке, уз постепено смањивање нивоа подршке и што већег осамостаљивања ученика
- У складу са индивидуалним могућностима ученика прилагођавати садржаје и одређивати употребу алата и техника (нпр. не користити маказе, штијач, мотику, брусилу, бушилцу и сл. код агресивних ученика)
- Користити различите видове подршке (јасне вербалне упуте и демонстрацију током рада), поткријепљене употребом визуелних и аудио-визуелних средстава
- Потребно је охрабривати ученика да повезује и генерализује знања о појавама и промјенама у природи и узгоју биљака
- Користити личне афинитете ученика за развој радних навика
- Фонд часова по областима је флексибилан и зависи од могућности установе, временских прилика и општег функционисања ученика

ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕНСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ (ВРОЗ)

Васпитни рад у одјељенској заједници има за циљ подстицање социо-емоционалног развоја ученика и омогућавање активнијег учешћа ученика у школским и друштвеним збивањима. Заједничким играма и слободним активностима развијамо позитивну атмосферу унутар групе, релаксацију боравка у школи, креативност, емпатију и узајамну подршку међу ученицима. Заједничким активностима који се односе на теме које су у корелацији са окружењем и друштвеном заједницом унапређујемо инклузију и интеграцију ове популације ученика. Садржаји ВРОЗ-а треба да прате школска и друштвена дешавања, те да у оквиру свога дјеловања обрађују теме које су савремене и актуелне. Активности које унапређују културу живљења и заједнички излети повезују школу и средину у којој живимо те доприносе развоју инклузије.

Сви наведени исходи су универзални и односе се на све узрасте. Начин реализације и организације рада зависиће од могућности ученика, организације на нивоу школе и тренутних збивања. Пожељно је и укључивање родитеља у одређене активности који имају за циљ развијање кохезије групе и активног учествовања ученика у школи и заједници.

I, II, III и IV ниво

Годишњи фонд часова:

Први ниво (2. и 3. година) – 36 часова
Други ниво (1., 2. и 3. година) -36 часова
Трећи ниво (1., 2. и 3. година) - 36 часова
Четврти ниво (1., 2. и 3. година) - 36 часова

Седмични фонд часова:

Први ниво - 1 час седмично
Други ниво - 1 час седмично
Трећи ниво - 1 час седмично
Четврти ниво - 1 час седмично

Општи циљ

Развијање цјелокупне личности ученика кроз развој социјалних, емоционалних, когнитивних и других карактеристика те животних вјештина у складу са способностима и интересовањима.

Посебни циљеви

- Усвајање социјалних вјештина и учествовање у групним активностима
- Развијање културе живљења, у школи и заједници
- Обиљежавање сопственог поријекла, наслеђа, културне и духовне баштине окружења
- Развијање навика очувања животне средине
- Усвајање функционалних начина изражавања емоција и превенција агресивног и аутоагресивног понашања

Исходи Ученик:	Показатељи по нивоима/способностима ученика		
	I ниво	II ниво	III ниво
Учествује у заједничким играма на снијегу, ливади, у школском дворишту	Учествује у заједничким играма уз помоћ и навођење	Учествује у заједничким играма самостално краћи временски период	Изражава задовољство што учествује у заједничким играма
Игра се са другом дјецом	Учествује у игри уз физичко навођење и усмјеравање	Придружује се игри уз вербално навођење	Само се придружује игри са вршњацима
Учествује у слушању музике у групи	Краткотрајно слуша дјечије пјесмице и музику за релаксацију	Слуша дјечије пјесмице и музику за релаксирање уз навођење	Радо слуша дјечије пјесмице и музику за опуштање
Учествује у гледању адекватног телевизијског садржаја у групи	Краткотрајно учествује у гледању адекватног телевизијског садржаја	Учествује у гледању адекватног телевизијског садржаја уз навођење	Радо гледа адекватне телевизијске садржаје и има омиљене емисије
Учествује на излетима	Присуствује излетима уз асистенцију	Присуствује излетима уз подршку и надзор	Борави на излетима уз минималан надзор
Узвраћа на интеракцију	Учествује у интеракцији уз подстицаје	Учествује у интеракцији краткотрајно	Узвраћа на интеракцију самостално
Иницира контакт с вршњацима	Уз навођење обраћа се вршњацима (тражи играчку, друга за игру и сл.)	Уз вербално охрабривање обраћа се вршњацима (тражи играчку, друга за игру и сл.)	Самостално иницира контакт с вршњацима
Усваја навику шетње, боравка у природи (школски излети)	Учествује у шетању и боравку у природи уз помоћ	Учествује у шетњи и боравку у природи самостално	Радује се боравку у природи и шетњи
Схвата и поштује ред и правила рада	Поштовање правила и реда је краткотрајно и уз навођење	Поштовање правила и реда уз асистенцију и помоћ	Поштовање правила и реда уз навођење
Поспрема учионицу	Поспрема ствари на одређено мјесто означено сликом уз физичко и вербално навођење	Поспрема ствари на одређено мјесто означено сликом вербалним навођењем	Самостално поспрема ствари на одређено мјесто означено сликом
Показује интересовање за дјецу и одрасле	Показује интересовање за дјецу и одрасле уз помоћ и навођење	Показује интересовање за дјецу и одрасле краћи временски период	Показује интересовање за дјецу и одрасле

Самостално бира и бави се неком активношћу	Бира активност уз помоћ и навођење између двије понуђене активности	Бира активност уз помоћ и навођење и краткотрајно се бави њом	Самостално бира активност и радује јој се
Учествује у активностима према избору наставника	Пасивно прати активности или уз асистенцију	Креативно се изражава и учествује уз помоћ и навођење	Учествује у активностима према избору наставника
Поздравља познате особе	Користи гест или вокалне поздраве само уз опомињање	Користи вокалне или гестовне поздраве уз мањи подстицај и већином исправно.	Самостално користи гест или вокалне поздраве адекватне датој ситуацији.
Опрезан је у комуникацији са непознатим особама	Разликује познате и непознате особе уз подстицаје	Разликује познате и непознате особе самостално	Опрезан је у комуникацији са непознатим особама и разумије правила понашања у односу са непознатим особама
Познаје разлику између непознатих особа и странаца у које треба имати повјерења (полицајац, ватрогасац, доктор...)	Разликује непознате особе са којима мора бити опрезан у комуникацији и странце у које треба имати повјерења уз помоћ и навођење	Разликује непознате особе са којима мора бити опрезан у комуникацији и странце у које треба имати повјерења уз употребу сликовног материјала	Разликује непознате особе са којима мора бити опрезан у комуникацији и странце у које треба имати повјерења самостално
Учествује у прављењу честитки	Учествује у прављењу честитки уз помоћ и подршку	Учествује у прављењу честитки и један дио активности обавља самостално (самостално лијепи исјечене дијелове, боји) краћи временски период	Учествује у прављењу честитки и већи дио активности обавља самостално
Развија вјештине живота у заједници (одлазак у биоскоп, позориште, парк...)	Уз помоћ и навођење (вербално, невербално, помоћу слика) развија вјештине живота у заједници	Учествује у друштвеним активностима краћи временски период (прати дио представе, изложбе или друге активности)	Радује се изласку у заједницу
Учествује у посјетама другим јавним установама	Учествује у посјетама другим јавним установама уз асистенцију	Учествује у посјетама другим јавним установама уз подршку и надзор	Радо учествује у посјетама другим јавним установама

Учествује у обиљежавању вјерских празника	Краткотрајно учествује у обиљежавању вјерских празника	Учествује у обиљежавању вјерских празника уз помоћ и навођење	Радует се обиљежавању вјерских празника
Учествује у обиљежавању међународно важних датума (Нова година, Дан особа с аутизмом и сл.)	Краткотрајно учествује у обиљежавању међународно важних датума	Учествује у обиљежавању међународно важних датума уз помоћ и навођење	Радует се и учествује самостално у обиљежавању међународно важних датума
Израђује радове за Дан ученичких постигнућа	Учествује у изради ликовних, литерарних и других радова уз подстицај и навођење наставника	Израђује ликовне, литерарне и друге радове и један дио активности обавља самостално	Израђује ликовне, литерарне и друге радове и већи дио активности обавља самостално
Развија навике културе живљења обиљевањем значајних датума	Ученик учествује у активностима обиљевања значајних датума, пасивно или уз асистенцију	Ученик се креативно изражава уз подршку и помоћ у активностима обиљевања значајних датума	Ученик се креативно изражава у активностима обиљевања важних датума самостално или уз навођење
Познаје обиљежја своје државе	Уз навођење исправно боји грб и заставу своје државе	Самостално боји грб и заставу своје државе	Црта и боји заставу и грб, зна химну (назив)
Развија креативно изражавање кроз активности обиљевања празника	Ученик пасивно учествује у активностима обиљевања празника	Ученик се креативно изражава уз подршку и помоћ у активностима	Ученик се креативно изражава у активностима самостално или уз минималну подршку
Развија навике чувања животне средине кроз акцију сакупљања папира или других активности	Учествује у активностима сакупљања папира или других активности уз помоћ	Сакупља папира и учествује у активностима уз навођење и подршку	Самостално учествује у сакупљању папира и другим активностима
Израђује радове од рециклираног материјала и промовише еколошке вриједности	Учествује пасивно у активностима у којима се користи рециклирани материјал	Учествује уз подршку и помоћ у активностима у којима се користи рециклирани материјал	Ученик се креативно изражава у активностима у којима се користи рециклирани материјал
Препознаје основне емоције уз помоћ сликовног материјала	Разликује тугу и срећу на сликама	Разликује срећу, тугу и љутњу на сликама	Може да разликује осјећај среће, туге и љутње на другима

Препознаје остале емоције уз помоћ сликовног материјала (страх, изненађење, понос, забринутост...)	Разликује двије (које ученик најбрже усвоји) остале емоције на сликама	Разликује три (које ученик најбрже усвоји) остале емоције на сликама	Може да разликује остале емоције на другима
Препознаје неадекватно и деструктивно понашање	Препознаје неадекватно и деструктивно понашање уз помоћ наставника	Препознаје крупније грешке и испаде у понашању у конкретним ситуацијама и на сликама уз навођење наставника	Препознаје 1-2 неадекватна и деструктивна понашања
Развија самоконтролу и усваја обрасце замјенског понашања	Уочава сопствено неадекватно понашање и примјењује технике за корекцију понашања уз помоћ наставника	Уочава сопствено неадекватно понашање и коригује га уз навођење наставника	Уочава сопствено неадекватно понашање и развија самоконтролу кроз обрасце замјенског понашања
Препознаје проблематичне ситуације и прави разлику између великих (нпр.пожар, поплава...) и малих проблема (нпр. оштећена играчка)	Препознаје проблематичне ситуације и прави разлику између великих и малих проблема уз помоћ и навођење	Препознаје проблематичне ситуације и прави разлику између великих и малих проблема уз употребу сликовних материјала	Прави разлику између великих и малих проблема и зна када треба да реагује сам а када да потражи помоћ

Препоручени садржаји/активности

Усвајање социјалних вјештина и учествовање у групним активностима

- Заједничке игре на снијегу (санкање, прављење Сњешка и сл.)
- Дјечије пјесме (компилације дјечијих популарних пјесама) и едукативни телевизијски садржаји (у складу са когнитивним способностима ученика)
- Активности храбрења на социјални контакт са другима
- Активности препознавања другова: „ко се крије иза мараме“, „чије су ноге“, „чије су руке“

Развијање културе живљења, у школи и заједници

- Излазак у заједницу (посјета биоскопу, позоришту, музејима, парку...)
- Активности упознавања нове средине - школског простора и радника школе
- Опонашање животних ситуација (одлазак у продавница, код доктора, фризера и сл.)
- Учење имена другова
- Прославе рођендана, организовање приредби, израда честитки
- Организовање заједничких излета и дружења (у партнерству са родитељима, стучним сарадницима, са ученицима других одјељења)

Обиљежавање сопственог поријекла, наслеђа, културне и духовне баштине окружења

- Обиљежавање вјерских празника у складу са вјероисповјести ученика
- Упознавање са обичајима и традицијом
- Обиљежавање значајних датума: Недеља дјетета, Свјетски дан дјетета, Дан здраве хране, Дан планете Земље (22.4.), Свјетски дан породице, Свјетски дан особа са аутизмом (2.4.), Међународни дан инвалида (3.12.), Недеља дјечијих права, Свјетски дан вода (22.3.), Свјетски дан заштите животне средине (5.6.) те Нова година, 8.март и други празници у заједници

Развијање навика очувања животне средине

- Учествовање у активностима које школа организује у циљу очувања природне средине (сакупљање папира и слично)
- Израда различитих предмета, мозаика, креативних радова и тематских панора од рециклираних материјала
- Израда панора, ликовних и других креативних радова на тему заштите вода, шума и других тема који се односе на очување животне средине и промовисања еколошких вриједности.

Усвајање функционалних начина изражавања емоција и превенција агресивног и аутоагресивног понашања

- Учење о основним емоцијама помоћу сликовног материјала, препознавање емоција на основу слика а касније и на моделу наставника или кроз апликације и компјутерске програме
- Цртање, приче у сликама, слике- препознавање емоција, прихватљивог и неприхватљивог понашања.
- Изражавање емоција покретима тијела, мимиком, начином ходања, графичко представљање емоција (додавање боја емоцијама) у сврху саморегулације.
- Израда и осмишљавање „Социјалних прича“
- Вјежбе за контролу импулсивности и вјежбе релаксације.
- „Глума осјећања“, подстицање да се покретом и мимиком имитирају задате емоције и стања

Упутства наставнику

- У реализацији наставних садржаја обратити пажњу на потребе и могућности ученика.
- Остварити сарадњу са стручним тимом и родитељима у сврху смањења (ауто)агресивног и деструктивног понашања и проналажења замјенских образаца понашања.
- Сарадња са родитељима треба да представља партнерски однос који је утемељен на јасно постављеним циљевима и очекивањима, интензивној двосмјерној комуникацији, међусобној подршци и поштовању и заједничком доношењу одлука.
- Наставник одређује на који начин и како ће организовати предвиђене активности. Према тренутним околностима и потребама може одредити и усмјерити садржаје.
- Обиљежавање важних датума, посјете и сл. могу бити презентована у холу школе или на веб страници школе са циљем унапређења инклузивности.
- Активности ВРОЗ-а могу допринијети видљивости ученика са первазивним сметњама на нивоу школе и локалне заједнице.